www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



مولا فەنائىي

# خەمسەتۇل ـ ھىكايات

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ھۆرلىقا سىيت

مۇھەررىردىن: «خەمسەتۇل ـ ھىكايات» ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تارىخىدا «چاھار دەرۋىش» ھېكايىلىرى ئاساسىدا يېزىلغان يەنە بىر مۇھىم بەدىئىي يادىكارلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئەسەر تۆت دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى ۋە پادىشاھ ئازادە بەختنىڭ ھېكايىسى بىلەن قوشۇلۇپ، بەش ھېكايىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن ئاپتور ئۇنىڭغا «خەمسەتۇل ـ ھىكايات»(بەش ھېكايە) دەپ ئات قويغان. بۇ ھېكايىلەر ئىچىدە كىتاب مۇقەددىمىسىگە دائىر بابلار ۋە بىرىنچى دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى گۈزەل نەزم شەكلىدە يېزىلغان. ئىككىنچى دەرۋىشنىڭ ھېكايىسىدىن باشلاپ ئاخىرغىچە بولغان قىسمى راۋان نەسرىي شەكلىدە بايان قىلىنغان. ئەسەرنىڭ نەزمىي قىسمى بولسۇن، ياكى نەسرىي قىسمى بولسۇن يۇقىرى بەدىئىي سەنئەت بىلەن يېزىپ چىقىلغان. نەزمىي قىسمىدا ئاپتور ئۆزىنىڭ تەخەللۇسىنى «فەنائىي» دېگەن نام بىلەن بىرقانچە يەردە تىلغا ئالغان. ئۇنىڭدىن باشقا ئاپتور يەنە:

بەلەدى كاشقەر دىيارىم ئولۇپ، بولمادىم ھېچ ياخشى خىسلەتدە.
بار ئىدىم دەردۇ غەم ھىسارىم ئولۇپ. بار يۈز مىڭ قۇسۇر ھالىمدا،
ئاھكىم، ئۆتتى ئۇمرى غەفلەتدە، زاھىر ئولمىشكى ئاق ساقالىمدا.

دېگەن مىسرالار ئارقىلىق ئۆز يۇرتىنىڭ قەشقەر ئىكەنلىكى، ساقلىغا ئاق پەيدا بولۇشقا باشلىغانلىقى قاتارلىق ئەھۋاللىرىنى بايان قىلىدۇ. لېكىن، شائىرنىڭ ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى، قاچان تۇغۇلۇپ، قاچان ۋاپات بولغانلىقى، بۇ ئەسەرنى قاچان يازغانلىقى ۋە باشقا نۇرغۇن مەلۇماتلارغا ئىگە ئەمەسمىز.

«خەمسەتۇل ـ ھىكايات»تا ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇش ئالاھىدىلىكى روشەن ھالدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان، بولۇپمۇ ئۇنىڭدا ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقام ھەققىدە مۇھىم مەلۇماتلار بېرىلگەن:

سازىدىن بەھرىلەردە يوق سەيلان، زاھىر ئەيلەپ يىگىرمە تۆت شۇئبە،
لەھنىدىن بۇلبۇل بولۇپ ھەيران. پۈتكەرىپ ئاندا قىرىق سەككىز لەئبە.
ھەربىرى نۇتقدا مەسھ كەلام، تاپتىلار ئۆز مەھەللىدە تەركىب،
تەركىبىدۇر ئانىڭ «ئون ئىككى مەقام». بەردىلەر نەغمەسىدە يۈز تەرتىب.

دېگەن مىسرالاردا ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى ۋە ئۇنىڭ تەركىبىي قىسىملىرى بىر ـ بىرلەپ تىلغا

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئېلىنغان.

«خەمسەتۇل ـ ھېكايات»نىڭ قوليازما نۇسخىسى خوتەندىن تېپىلغان بولۇپ، قوليازمىنىڭ قەغىزى، خەت شەكلى ۋە مۇقاۋىلىنىش ئەھۋالىدىن قارىغاندا، 19 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا كۆچۈرۈلگەنلىكى مەلۇم. قوليازما خوتەن قەغىزىگە كۆچۈرۈلگەن، كۆن مۇقاۋىلىق بولۇپ، ئۇنىڭغا چىرايلىق نەقىش ئىشلەنگەن. مۇقاۋا ئىچىدە تۆت ئورۇندا نەقىش ئىچىگە كۆپتۈرۈپ چۈشۈرۈلگەن «موللا مۇھەممەد يۇسۇف سەھھاف» دېگەن خەت بار. بۇ مۇقاۋىنى ئىشلىگۈچى كىشىنى كۆرسىتىدۇ. قوليازمىنىڭ فورماتى 40×20 سانتىمېتىر، نەسىر قىسمى ھەربىر بېتىگە 15 قۇردىن، شېئىر قىسمى ھەربىر بېتىگە 15×3 مىسرادىن كۆچۈرۈلگەن.

بۇ ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋىلىك ۋە بەدىئىيلىك جەھەتتىكى قىممىتى يۇقىرى بولۇپ، ئۇنى داۋاملىق تەتقىق قىلىشقا ۋە ئۆگىنىشكە ئەرزىيدۇ. تۆۋەندە ئەسەرنىڭ شېئىر قىسمى ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھۇزۇرىغا سۇنۇلدى.

ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەش ـ شەيتانىر ـ رەجىم، بىسمىللاھىر ـ رەھمانىر ـ رەھىم

ھەمد، يا زۇلجەلالى ۋەلئىكرام،
ئالىمۇل ـ غەيبى مالىكۇل ـ ئەللام.
ئول خۇدايىكى زاتى بىمانەند،
كۇنھىغە ھېچ زات ئەمەس پەيۋەند.
زاتى فىكرىدە ئەقلى كۇل ئاجىز،
كۇنھى سەيرىدە ۋەھم ھەم ناجىز.
ئەھەدي غەيرىدىن مۇئەررادۇر،
بارچە تەڭلىغدىن مۇبەررادۇر.
پاكدىن پاك ئىبرۇركى زاتى ئانىڭ،
زاتىغە بىل دەلىل سىفاتى ئانىڭ.
نىھەد ئەتمەك بەيان زاتىدىن،
تىلغە سۇردۇم سەكىز سىفاتىدىن.
بىل، ھەياتۇ كەلامۇ ئەلىمۇ قەدىم،
قەدىرۇ سەمىئۇ بەسىرۇ ئەزىم.
تەكۇىن ئىلە ئىرادەتۇ تەقدىر
ئانى فىل جۇملە ئەيلەيىن تەفسىر.

ھەيكى ھەر زىنەفەس ئولۇر ئاندىن،
ئول ئەمەستۇركى جىسىم ئىلە جاندىن.
چۇن كەلامىدۇر ئەمرۇ ـ فەرمانى،
ئۇن سەكىزمىڭ جەھاننىڭ ئەئيانى.
قۇدرەتىدىن جەھان بولۇپ مەۋجۇد،
زاھىر ئولماق جەھاندا بۇدۇ نە بۇد.
كۇر، مۇئەللەقتۇرۇر بۇ چەرخى نىگۇن،
قۇدرەتىدىن ئولۇرغە سەيرۇ سۇكۇن.
سەمئى ئاڭلار قۇلاقسىز ھەر سۆزنى،
كۆرگەي ئول زاھىرۇ نىھان كۆزنى.
تەكۇىن ئەھكامى چەكتى زەۋقىغە دەم،
قىلدى ھەم ئىختىيارى جۇدۇ كەرەم.
قىلسە ھۇكمى ئىرادەتىن ئىزھار،
بارنى يوقكى، يوقنى ئەتكەي بار.
چۇن ئىرادەتىدىن ئانچە بار ئەتتى،
لۇتفۇ قۇدرەتىنى ئاشكار ئەتتى.

نەئت ئانھەزرەتى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم

ئەيلە، ئەي ئەندەلىب، نەئت ئاغاز،
كى ھەببى ئىلاھۇ مەھرەمى راز.
ماھۇ مىھر ئەرز ئىلە سەماۋاتى،
جىلۋە قىلمىش جەمالى مىرئاتى.

سەرۋەرى بارچە ئەنبىياۋۇ رەسۇل،
رەھبەرى جۇملە ئارىفانى قەبۇل.
رەھمەتى ھەق جەھانغە بولمىش تاج،
تاجدار ئولدى ساھىبى مىئراج،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



بولماسا دەھر ئارا ۋۇجۇدى فاش،
«قابە قەۋسەين» بەزمىنىڭ شاھى،
يانماس ئېردى فەلەكتە ئايۇ قۇياش.
«لى مەئەللاھ» مەقامى دەرگاھى.
ئاچماسا غۇنچە لەئلىدىن بىر گۈل،
شۇكرى،ھەق ئانى بىزگە قىلدى رەسۇل،
نې گۈل ئېردى چەمەندە، نې بۇلبۇل.
جىبرىئىلدىن قىلىپ كەلامى نۇزۇل.
كەلمەسە ئالەم ئىچرە ئول خاتەم،
سەييىدى ئالەم ئول مۇھەممەد نام،
نې جەھان بولغاي ئېردى، نې ئادەم.
خاتەمى ئەنبىيا ئەلەيھىس ـ سەلام.
ئالەمۇ ئادەم ئولدى خەيلى ئانىڭ،
ھەم دۇئاۋۇ دۇرۇد ئىلە ئەلقاب،
ئافىرىنىش ھەمە تىفەيلى ئانىڭ.
جۇملە ئەسھابىغە بۇلاي ئەھباب.
چۇن يارۇتغاچ جەھاننى نۇرى ۋۇجۇد،
چۇ رەسۇل ئايدىلاركى: ئەسھابىم،
باچە ئالەمغە كەئبەئى مەقسۇد.
دوست تۇتغاي ئۇلارنى ئەھبابىم.

## ھەزرەتى ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

تاجى ئىمانىنى كىيدىكىم ئەۋۋەل،
سىدق ئىلە كۆردى چىھرەئى تەھقىق.
شەمئى ئىسلامغە بولدى ئول مەنقەل.
قىلغاچ ئول ھەق ھەببىغە ئىخلاس،
دىنى ئىسلام ئەھلىنىڭ يارى،
كۆرسەتۇر ھەق ئاڭا تەجەللىئى خاس.
شەمئى ئىمانىنىڭ مەدەدگارى.
جۇد ئىلەكىم سەخا ئىلە غەررا،
بىل ئەبۇ بەكر يار ئېرۇر سىددىق،
غاردا ئېردى رەسۇلىغە ھەمراھ.

## چەھار يارى باسەفا رىزۋانەللاھۇ ئەلەيھىم ئەجمەئىن

مەسنەدى مەئدەلەتدە سۇلتانى،
قۇيماي ئىماندىن ئول باشىغە تاج،
شەرئ بەزمىدە شەمئى ئىمانى.
بولمادى شەرئ مەجلىسىغە رەۋاج.
ئۇيلە باتىلنى ھەقدىن ئەيلەدى فەرق،
يارى ئەدل ئۇمەر تاپىپ قۇربەت،
ئەدلىدىن ياندى مەشئەلى ئۇممەت.
ئەدلىدىن يانىدى مەشئەلى ئۇممەت.

## ھەزرەتى ئۇسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سىفەتلەرى

مەخزەنى ھىلىم ئارا دۇرى سافىي،
چۇن ھەيا كانى ھەم سەفا تاغى،
ھەم ھەيا جامىدا مەيى سافىي.
بۇلبۇلى خۇش نەۋا ۋەفا باغى.
ئەينى ئىنسانۇ دىدەئى ئەينەين،
ساھىبى نۇرى ئەينى ئوسمانىي،
نۇرى ئىمانۇ شاھى زۇننۇرەين.
يارى جامىئى كەلامى سۇبھانىي.

## ھەزرەتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شاھى مەردان شىرى يەزدانىنىڭ سىفەتلەرى

ئول شۇجائەت سەرىرىنىڭ شاھى،
زۇلفىقارى جەھاننى ئالىپدۇر.
شاھى مەردانۇ شىرى يەزدانىي.
بىل ئەلى شاھبازىئى غازى،
كەشفۇل ـ ئەسرارۇ ھەيدەرى كەرار،
«لى مەئەللاھ» مەقامى پەرۋازى.
ساھىبى مەردۇ قاتىلى كۇففار.
نەئتۇ ئەلقاب تەئرىفىدە نە دەي،
ئەسەدۇللاھى شىرى غالىبدۇر،
تىل دېيەلمەسكى مىڭ يىل ئولسام ھەي.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



## سۆز تەئرىپىدە سۆخەنۋەرلەر سەپھەئى كاغەزگە ئانداغ تىزىپدۇرلارکىم، ئەھلى تەلەبلەر ئوقۇپ، ئاڭلاپ دۇئارا ياد قىلغاي.

ئەي سۆخەندانى، فەھم ئىلە سۆز قىل،
ئاڭلاغۇچى گەر ئولسە رەۋشەن دىل.
دانە سۆز نەقل قىلغۇچى دېھقان،
تۇتغاي ھەر دانە بىر يەرىدە مەكان
گاھى دانە تۇشەركى تاش ئۇزرە،
بەئزەسى تۇشكەي قىرۇقاش ئۇزرە.
بەئزى بىنامى شورۇ بىگانە،
تۇشتى سالىھ زەمىنغە ھەم دانە.
دانكى تاش ئۇزرە سەبزە ئۇنمىشدۇر
يىلدىزى يۇرمەيىن قۇرۇمىشدۇر.
قىرۇ قاشغە تۇشەركىم ئانچەئى دان،
سەبزە ئۇنمەي، خورەك قىلۇر مۇرغان.

دانەكىم تۇشتى ئولكى بولماس يەر،
چىرمابان غەير سەبزە، بەرمەس بەر.
خۇشە سالىھ زەمىن مەكان ئەتكەي،
پەررەگاھىنى دانەدان ئەتكەي.
قىلسە سۆز سەڭگى دىلغە يەتمەس ئەسەر،
تاپماغاي مەئنىدىن زەمىرى خەبەر.
سۆز تۇشەر گاھى دىل كەنارىغە،
يەتمەگەي مەئنى ئىئتىبارىغە.
بولمىش ئول دىل غەمى خەيالى كۆپ،
سۆز نىگارى ئەمەس ئاڭا مەھبۇب.
ساف دىل بولسە فەھم ئېتەر مەزمۇن،
مىۋەلەر زاھىر ئەتكەي ئول مەۋزۇن.

## كاتىبنىڭ سۆخەنۋەرلىك قىلىپ سۆز تەئرىپىدە ئۆزىنى بىلىندۇرگەنى

بەلەدى كاشقەر دىيارىم ئولۇپ،
بارئىدىم دەردۇ غەم ھىسارىم ئولۇپ.
ئاھكىم، ئۆتتى ئۇمر غەفلەتدە،
بولمادىم ھېچ ياخشى خىسلەتدە.
بار يۇزمىڭ قۇسۇر ھالىمدا،
زاھىر ئولمىشكى ئاق ساقالىمدا.
بولسە زاھىر قاچان ساقالىغە ئاق،
بىل يەقىن ئۇمر ئارا دەلىلى فراق.
ئەمرۇ نەھىين تۇتالمادىم ھېچ بىر،
بولسە ھەم، بىر ئەمەلدە يۇز تەقسىر.
قىلغانىم يوقتۇر ھېچ ياخشى ئەمەل،
ئۆتمەدى مەئسىيەتسىز ھېچ مەھەل[1].
ئەيلەر ئېردىم بۇ غەمدىن ئەندىشە،
كۆڭلۇم ئېردى بۇ غۇسسەدىن رىشە.
ئۇمرىنىڭ خەير بادى مۇمكىندۇر،
ھەر ھەياتىغە مەرگ تەئىمىندۇر.
ئىلىم چۇن شەمئ ئېردى رەۋشەن نۇر،
بېرىپ ئېرمىش ئاڭا غۇرۇرۇ فۇتۇر.

نى تاڭ، ئول شەمئى ھەق ئىنايەتىدىن،
دىلغە بەرسە سەفا ھىدايەتىدىن.
تەۋبە قىلسام نۇسۇھدەك نې ئەجەب،
ئول شەرەفغە گۇناھ بولۇپ سەبەب.
ياندۇرۇر تەۋبە شەمئى ئىسيانىنى،
نۇرىدىن پاك ئېتەر دىلۇ جانىنى.
تەۋبە قىلدىم خۇداغە يىغلاپ زار،
ئول خۇداۋەندى كاشىفۇل ـ ئەسرار.
لېك كۆڭلۇمگە ئارزۇ ئېردى،
نىيەتى خەيردىن غۇلۇ ئېردى.
قالسە مەندىن جەھاندا ياخشى ئات،
ئاتى ئولدۇركى يادگارى ھەيات.
روھۇمە يەتسە خۇش دۇئا ئاندىن،
جانىمە بەھرە ئەتكەي ئىماندىن.
كۆپ تەمەنناىي دىلغە ئېردى مەھال،
يەئسى دەرمان ئىچىدە سوزىش ھال.
بولدى ناگەھ كىتابەتى مەنزۇر،
پەردەئى فارسى بىلەن مەستۇر.

---

① قولىيازمىدا بۇ سۆز «ئەمەل» يېزىلغان. قاپىيە ۋە مەنە ئېتىبارى بىلەن «مەھەل» ئېلىندى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



دەفتەربدۇركى مەتلەئى ھەيرەت،
قىسسەئىدۇركى مەقتەئى غۇربەت.
شىرى مەئنى مۇسەننىفى رازى،
خاجە ھافىز ۋەلىئى شىرازى.
جەمئ قىلمىشكى بۇ كىتابەتنى،
نەسر تەرتىب ئىلە ئىبارەتنى.
فەھم قىلدىم ئەجىب رىۋايىتى،
ئاڭلادىم ھەم غەرىب ھىكايىتى.
ياڭى باشتىن يانىپ فىراق ئوتى،
تۇشتى جانىمغە ئىشتىياق ئوتى.
نەزم قىلماق بولۇپ ماڭا مەتلۇب،
بولغاي ئەلفازى تۇرك ئىلە مەكتۇب.
ئۇيلە مەقسۇدغە شەۋق ئولۇپ غالىب،
بۇيلە مەتلۇبغە زەۋق ئولۇپ تالىب.
شىممەئى ھالىدىن فەسانە دېدىم،
ياشنى كۆزدىن قىلىپ رەۋانە دېدىم.
دىلبەرى فارسىينى كەلتۇردۇم،
خىلئەتى تۇركىن ئاڭا كىيدۇردۇم.
نەزمدىن بەردىم ئانچە ئارايىش،
تاپقاي ئول سايىر ئاندا ئاسايىش
فارسىيدىن بولسە تۇركي بىبەھرە،
قايدا ئاچغاي مۇراد ئاڭا چىھرە.
بەھرەۋەر بولسە كىمدە بۇ مەنزۇم،
بولماس ئول گۈل جەمالىدىن مەھرۇم.
نۇكتەلەركىم لەزىزۇ ئەھسەنراق،
شۇئلەلەركىم سەربەسۇ رەۋشەنراق.
بەش ھەۋاس ئالتە جەھتىدىن ئاسار،
چۇن لەتايىف غەرايىبۇل ـ ئەسرار.
ئاڭلا بۇ «خەمسەتۇل ـ ھىكايات»،
بىزگە خەللاقنىڭ ئىنايات.
ھەم ئوقۇغان، ئىشتىكەن ئولغاي شاد،
بۇ غەرىبنى دۇئادا قىلغاي ياد.
ئىلتىماسىم بۇدۇركى، ئەي ياران،
بولسە نەزمىمدە سەھۋ ئىلە نۇقسان؛
سەھۋلەرنى مەئاف قىلسۇنلار،
ياساماق بىرلە ساف قىلسۇنلار.
كىمسە ئەيبىنى ياپسا كىم بىر بار،
ياپغاي ئانىڭ يۈز ئەيبىنى سەتتار.
چۇن ياسار كىم بۇزۇق رەباتىنى،
قويغاي ئالەمدە ياخشى ئاتىنى.
ياخشى ئات ئىستەسەڭ، فەنائىي، يانا،
ئاتى ئىككى جەھاندا فەقرۇ فەنا.

## فەسلى داستان ئىشتىمەك كېرەككىم، پادىشاھ ئازادەبەخت خلۇەتكە كىرگەنى

راۋىئى قىلدى بۇ رىۋايەتنى،
ۋاقىئ ئولغان غەرىب ھىكايەتنى.
ئىقلىمى رۇمدا پادىشاھ ئېردى،
ئاتى ئازادەبەخت شاھ ئېردى.
مەخزەنىغە چۇ يوق شۇمارە ئانىڭ،
لەشكەرىگە ھەدۇ كەنارە ئانىڭ.
ئەدلۇ ئىھسان سەخا بىلە مەشھۇر،
ئەقلۇ دانىش سەفا بىلە مەزكۇر.
كامىل ئېردىكى ئىلمۇ ھىكمەتدە،
فەھمۇ ئىدراك ئىلە فەراسەتدە.
يوق ئاڭا ئالەم ئىچرە ھېچ كەملىك،
شاھلار قەددى ئاللىدا خەملىك.
لىك يوق ئېردى بىر ئوغۇل فەرزەند،
تەختى شاھىغە بولغالى پەيۋەند.
كۆڭلى بۇ غۇسسەدىن مەلال ئېردى،
كېچە ـ كۈندۈز غەمۇ خەيال ئېردى.
بىر كۈن ئالدى قولىغە ئاينە،
كۆڭلىدىن خارىج ئەيلەدى كىنە.
باقتى ئاينەغە مىسالىدا،
قىلدى مەشھۇد ئاق ساقالىدا.
يۈزلەنىپ خەۋفۇ يۈز تۇمەن ئەندۇھ،
يۈز قويۇپ ھەر دەمى غەمۇ ئەنبۇھ.
كۆڭلى غەم شۇئلەسىدىن ئۆرتەندى،
شادلىق ئۇچقۇنىدا چۆرگەندى.
ئۆزىگە ئايدى ئەي دىلى گۈمراھ،
ئويغانىپ غەفلەتىڭدىن ئول ئاگاھ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



دەھر فانىيدا ئىئتىماد ئولماس،
ئۇمری بىھاسىل ئىچرە شاد ئولماس.
ئاق ساقالىغە ئول زەمان زاھىر،
بولغۇسی رەخنە ئۇمردىن دايىر.
ئاق يىگىتلىكىنىڭ ئىنتىھاسىدۇر،
بىل قارىلىغىنىڭ ئىبتىداسىدۇر.
ئۇمردىن قىلدى كىم ئۇمىدی ۋەفا،
تۇرفە تەسدىئ سەن چېكىپ بىجاھ.
شاھلىخ مەسنەدىدە ئولتۇردۇڭ،
كۆپ سىپەھ ـ لەشكەرىڭنی ئۆلتۇردۇڭ.
ئالمادىڭ لەھزە ئەيش ئىلە ئارام،
سەھۇۇ غەفلەتدە ئۆتكەرىپ ئەييام.
بۇ كۇن ـ ئەرتە ئەجەل سەداسی كېلۇر،
«ئىرجەئو رەببەكۇم» ندىاسی كېلۇر.
بولماغاي سۇنمايىن بويۇن چارە،
خانمانىڭدىن ئەتكەي ئەۋژارە.
ئايرىلۇر چاغكی جاھ ئىلە جاندىن،
زەنۇ فەرزەندۇ دوستۇ ياراندىن.
قىلماغاي فايدەئی پۇشەيمانىڭ.
ھەسرەت ئىلە چىقار ئەزىز جانىڭ.
ھەيف، يۇز ھەيف تەختۇ تاجىڭغە،
مالۇ نەقدۇ جەھان خىراجىڭغە.
تاجۇ تەختىڭغە بولغۇدەك ساھىب
يوق ئوغۇل، مۇلكۇڭ ئۇزرە بىر نائىب.
قايسی دۇشمەنغە قالغاي ئول مالىڭ،
تەختۇ تاج ئىلە نەقدی ئەمۋالىڭ.
بىمۇرۇۋۋەت بۇ چەرخی كەج رەفتار،
ئەيلەگەي شاھلارنی بىمىقدار.
كېچە ـ كۇندۇز غەمی فۇزۇن ئولدی،
دەم بەدەم ۋەھشەتی ئۇزۇن ئولدی.
تەختی دەۋلەتىغە چىقمادی ئۇچ كۇن،
تۇتتی خىلۋەت، كىشىگە قىلمادی ئۇن.
غەم ئوتی ئىچرە ئۆرتەنۇر ئىبردی،
ئاھی سەرد ئىلە سارۇلۇر ئىبردی.
ئۇمەرا ئىچرە تۇشتی كۆپ ئاشۇب،
ۋۇزەرا مەجمەئی بولۇپ مەنكۇب.

تۇرفە سۆزلەر تاپىپ خەلايىقی ئام،
خاسلار تاپمادی دەمىي ئارام.
ئۇمەرا ۋۇزەرا يىغىلدىلار،
مەسلەھەت ئىتتىفاق قىلدىلار.
بار ئىدی شەھگە بىر ۋەزىری ئەزىم،
بارچەدىن مەھرەمۇ نەدىمی قەدىم.
ئاتاپ ئاتە، يانىدە بەرمىش جاي،
ئاتی ئانىڭ ۋەزىری رەۋشەنراي.
مەسلەھەت تاپتىكىم ئاڭا تەئىين،
بەرگەي ئول شاھ كۆڭلىگە تەسكىن.
كەلدی شەھنىڭ مەقامی خىلۋەتىغە،
تىلەدی ھەم ئىجازە خىزمەتىغە.
خاس ئىشىك ئاغالار بىلىندۇردی،
ۋەزىر ئىشكىدە ئۇننی بەلگۇردی.
چۇن ۋەزىرنىڭ ئۇنىن ئىشىتتی شاھ،
ئىزن بەردىكی كىرگەي ئول دىلخاھ.
قىلدی خىلۋەت ئارا ۋەزىر ئەئزەم،
بولغالی شاھ سىررىغە مەھرەم.
ئەيلەدی تەئزىمۇ ئۇبۇدىيىەت،
ۋىرۇسا ئىڭ مەن كەمىنەگە خىزمەت.
خىزمەتىڭدۇر ماڭا مۇباھۇ شەرەف،
قىلسام ئانىڭ كويىدا جان بەتلەف.
سۆزگە كىردی فەساھەت ئىلە ۋەزىر،
نۇكتەسىدىن مۇنەۋۋەر ئولدی زەمىر:
پادىشاھاكی، ئۇمرۇڭ ئولغاي ئۇزۇن،
دەۋلەتىڭ باقىي، ھۇرمەتىڭ ئەفزۇن.
ھەق ئەتا ئەيلەگەي بەقايی شاھ،
ئەدلىڭ ئولغاي جەھان ئىلىگە پەناھ.
بۇ نە ئەندۇھۇ نە مەلال ساڭا،
مۇنچە شەۋكەت بىلە نە ھال ساڭا؟
خاتىرىڭغە نېدۇركی بائىسی غەم،
نی سەببەدىن يېتىپ بۇ دەردۇ ئەلەم.
سەلتەنەت ئۇزرە نې كەمىڭ بولغاي،
شاھ نەقد ئىلە نی غەمىڭ بولغاي.
فەۋجۇ فەۋجۇ غۇلام ئىلە چاكەر،
خەيلۇ خەيلۇ سىپاھ ئىلە لەشكەر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



بەندەئى بۇردەۋۇ مۇتىئ ساڭا،
كۆپ سىپاھىمنى ئەيلەدىم زايىئ.

ھەق مەقامى بېرىپ رەفىئ ساڭا.
بەقدى ئەمۋال كۆپ تەلاق قىلىپ،

شەھ ئەگەر بولسە رەنج ئىلە غەمناك،
خەسمدىن مەملەكەتنى ساق قىلىپ.

باك ئەمەس بولسە مۇلك ئەھلى ھەلاك.
ئانچە غالىبنى ئەيلەدىم مەغلۇب،

ئاڭلادى چۈن بۇ سۆزنى شەھ ئاندىن،
ھاسىل ئولدى نىكىم ماڭا مەتلۇب.

تىيمادى كۆزنى ئەشكبار ئاندىن.
مەندە يوق لېك بىر ئوغۇل فەرزەند،

يىغلادى شاھ مىسلى ئەبرى بەھار،
بىخاتىرىم بىر دەمىي ئەمەس خورراەم.

ژالەلەر تۆكتى دىدەئى خۇنبار.
ۋەقتىكىم يەتسە مەرگى ئەمرى قەزا،

ئايدى شەھ: ئەي ۋەزىرى رەۋشەنراي،
بولغۇسى جىسمىمە يەر ئاستىدە جا.

ئەفسۇس ئىلە دەرىغ ھالىمە ۋاي.
ياندۇرۇر تەختىم ئۇزرە خەسم چەراغ،

دەردۇ غەم بىرلە يىغلاماي نېتەيىن،
ئەيلەگەي مۇلكۇم ئىچرە ئەيشۇ فەراغ.

ئەيش ھۇسنىنى تىرماماي نېتەيىن.
غەير قويغاي قەدەمگەھىمغە قەدەم،

نې ئۇچۇن ساچماي ئەشك خىلۋەتغە،
بولماغاي جانىمە بۇ ياڭلىغ ئەلەم.

گەردى كۇلفەننى فەرقى ئىشرەتغە.
ئەمگەكىم زايىئ ئولغۇدەك ئاخىر،

مۇددەت ئىلە مەددى نافەرجام،
مۇلك بەرباد ئولغۇدەك ئاخىر.

ئۆتتى ئۇمرى بەئىد ئىلە ئەييام.
كۆزىدىن يانە ئەشك ئاقىزدى،

تىخ چەكمەكدە رەزم ئارا شايىئ
سۆزىنى شەھ بۇ يەرگە يەتكۇردى.

## ئېرسە ۋەزىر رەۋشەندىل پادىشاھغە نەسىھەت گۇشمالى بېرىپ، خىلۋەتتىن چىقار [غانى ]

چۇن ئىشىتتى ۋەزىر بۇ سۆزنى،
ئۇمر كوتەھۇ دەھر فانىيدۇر،

سۇرتۇبان شەھ ئاياغىغە كۆزنى.
بارچە تۇفراق ئارا نىھانىيدۇر.

شاھغە ئايدى: ئەي شەھى خۇبان،
قىل ھەياتىك ھەمىشە ئەيشۇ ھۇزۇر،

مەقدەمىڭغە نىسار بولسۇن جان.
نۇش ئېتىمپ لەھزە ـ لەھزە جامى سۇرۇر.

ھەق مەقامىڭنى پايدار ئەتكەي،
سۇھبەت ئەتمەك كېرەك مۇۋافىق ئىلە،

تەختى ئىززەتدە كامكار ئەتكەي.
دەم بەدەم دوستۇ ياری لايىق ئىلە.

تاپماغاي جىسمىڭا مەرىز مەھەل،
شاد ئولۇپ، ئەيش ئىلە تەرەف قىلغىل،

يەتمەگەي مۇلكۇڭا نەسىمى خەلەل.
تەڭرىدىن بىر ئوغۇل تەلەب قىلغىل.

ئەدلىك ئىلە پەناھ بول ئەلگە،
قىل نەۋازىش غەرىبۇ غەمكىنغە،

ژاھ ئۇمرۇڭنى بەرمەگىل يەلگە.
بارچە دەرۋىشۇ جۇملە مىسكىنغە.

بۇ تەخەييۇل خەيالى بىھۇدە،
سەدقەئى نەزر كۆپ نىياز بىلە،

بولمە دۇنيا غەمىغە ئالۇدە.
سەرفى ئۇمر ئەيلەگىل نەماز بىلە.

زەنۇ فەرزەند مالى ژاھى ئەبەس،
ئۇلەما فۇزەلا دۇئاسىن ئال،

بولماغىل مەئسىيەت ئېلىگە ۋەرەس.
بەرگەي ئوغۇل خۇدايى بىتىمسال.

ئەيلەسەك ئاخىرەتنى ئەندىشە،
كۆپ نەسىھەت سۆزىن تۇگەتتى ۋەزىر،

ئەدلۇ ئىھساننى پىشە قىل، ئەي شەھ.
ئاڭلادى چۇن بۇ سۆزنى شاھى دەلىر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



## ۋەزىرنىڭ سۆزى بىرلە پادىشاھنىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپىپ، خلۇەتتىدىن چىققانى

شاھ ئازادە بەختى باھىممەت،
بەر تەرەف بولدى كۆڭلىدىن ھەررەت.
غەم غۇبارى ئارىدى خاتىرەدىن،
خاتىرى فەيزى پۈر مەقاتىرىدىن.
كۆڭلى تەسكىن تاپىپ تەسەلسۇلدىن،
خۇش دىماغ ئولدى ئەترۇ سۇنبۇلدىن.
ئەترەگۇل بىرلە خۇش دىماغ ئولدى،
غۇنچەدەك خاتىرى فەراغ ئولدى.
ئەيلەبان بارچەلەرغە لۇتف ئىزھار،
مەملەكەت ھالىن ئەتتى ئىستىفسار.
چۇن ۋەزىر ئايدى: ئەي شەھى ئادىل،
ھەق مۇرادىڭنى ئەيلەسۇن ھاسى.
ئەھلى ئەئيانى مەملەكەت بارى،
كۆپ تەزەررۇ بىلە قىلۇر زارى.
ئۇلەما، فۇزەلا فىراقىڭدا،
كۆپ دۇئا بىرلە ئىشتىياقىڭدا.
ئۇمەرا، ۋۇزەرا ئىزامۇ كىرام،
ئىنتىرازىڭدا بارچەئى خاسۇ ئام.
بىقەرار ئولدى دەۋلەتى ئەركان،
مەسنەد ئۇزرە چىقارمىكىن سۇلتان.
قوي قەدەم، ئەل كۆزىنى قىل رەۋشەن،
گۇل يۇزۇڭدىن سەفا تاپۇر گۇلشەن.
شەھ دېدى: تاڭلا بارگاھىمنى
رەۋشەن ئەيلەي، كۆرۇپ سىپاھىمنى.
شايەد ئارەستە قىلىپ مەجلىس،
مەجلىسىم ئەھلىغە بولاي مۇنىس.
قىلدى رەۋشەن ۋەزىر شەھغە دۇئا،
كەلتۇرۇپ يۇز ئۇبۇدىيەت بەرجا:
تا جەھان بار، جەھاندا بولغايسەن،
خەۋفلەردىن ئەماندا بولغايسەن.
رۇخسەت ئالدى ۋەزىر ھەم شاھدىن،
چىقتى خۇشھال خاس خىلۋەتدىن.
شاھدىن ئەلگە يەتكۈرۇپ فەرمان،
تاڭلا مەجلىسنى يورۇتۇر سۇلتان.
ھەركىم ئۆز مەنزىلىغە يانسۇنلار،
ئەھلى ئەۋلادىغە قۇۋانسۇنلار.

بارچەغە شادكام ئولۇپ ھاسىل،
تۇتتىلار ئۆز مەقامىدا مەنزىل.
شەھ قىلىپ ئۆتكەن ئىشلارىنى خەيال،
خاتىرىغە يېتىپ خۇتۇرۇ مەلال.
كۆپ پۇشەيمان ئەيلەدى ئىزھار.
ھەق جەنابىغە تەۋبە ـ ئىستىغفار.
لېك دەفئى مەلال ئۇچۇن ئول دەم،
مەشغۇل ئولدى كىتاب سارىغە ھەم.
بىر كىتاب ئۇزرە كۆردى بۇ مەزمۇن،
بولسە كىم ۋەھمۇ غەم بىلە مەھزۇن؛
بولماسا رەفئ سەئيى بىرلە غەمى،
ئۆكسۇمەس بولسە كۆڭلىدىن ۋەھمى؛
چۇنكى بارماق كېرەك گورۇستانغە،
فاتىھە بەخش ئەتمەك ئىشانغە.
تىلەپ ئەھلى قۇبۇرغە ئەمرى نىش،
سەلەۋات ئەيلەمەك رەسۇلىغە پىش.
شايەد ئول كامى ھاجەتى تىلەگەي،
رۇھىدىن ئىستىئانەتى تىلەگەي.
كۆڭلىگە رىققەت ئولغۇسى ھاسىل،
بولغاي ئول رىققەت ئىلە رەۋشەن دىل.
ئەشك ئاقىزىپ خۇدانى قىلسە ياد،
بولغۇسى بارچە غۇسسەدىن ئازاد.
ئۇيلەكىم خاتىرى ھۇزۇر تىلەر،
ناگەھان بادەئى غۇرۇر تىلەر.
چۇن گورىستان ئارا گۇزەر قىلغاي،
قەبرەلەرغە دەقىق نەزەر قىلغاي.
دىلى غافىلنى بۇ فەسانە بىلە
ئەيلەگەي ۋاقىف ئول تەرانە بىلە.
دېگەي ئۇشبۇ قوبۇرى ئەھلى بۇرۇن
ساھىبى شەۋكەت ئىبرىلەر ئەفزۇن.
دەھرى غەددار ئارا مەتائۇ قۇماش،
كۆپ يىغىپ ئىبرىلەر جەۋاھىرى تاش.
ئەيش ئەسبابىنى ئەيلەپ ئامادە،
جامى ئىشرەتدە نۇش ئېتىپ بادە.
نازىش ئەتتىلەرۇ بۇلار نەچە كۇن،
تەربىيەت قىلدى چەرخى بۇ قەلەمۇن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئايرىلۇر هالا دوستۇ ياردىن،
زەنۇ فەرزەند ئىلە دىياردىن.
گورلار تەڭۇ تارۇ تاركدۇر،
يالغۇز ئول ئۆي ئىچىدە باركدۇر.
شەربەتى مەرگنى ئىچىپدۇرلار،
لاجەرەم هەرنەدىن كېچىپدۇرلار.
ئۇمرى بىهۇدە ئۆتكەرىپ ئەييام،
دەهر ئىشىدىن مۇيەسسەر ئولمادى كام.
دەهردىن يۇز تۇمەن نەدامەت ئىلە،

گور مەغاكىغە قاچتى خىجلەت ئىلە.
يارۇ هەمدەمسىزىن ياتىپدۇرلار،
تىيرە تۇفراق ئارا پاتىپدۇرلار.
قەبرلەر ئۇزرە لەۋھى مەشق ئىلە خەت،
دىيدەئى ئىئتىبار چەكتى نۇقەت.
مۇغتەنەم هۇش ئىلە تۇت هەر دەمىنى،
ئاز فەرەھ يەتكۇرۇر، تولا غەمنى.
ئۇيلە كۆپ يىغلاتۇركى بىر خەندە،
گىرىيەدىن شادلىغ پەراكەندە.

## پادىشاھ ئازادە بەخت زىيارەتى ئەھلى قۇبۇرغە بارىپ، دەرۋىشلەر بىرلە كۆرۈشكەنى ۋە قەبرە ئارقاسىدا ماراپ، دەرۋەشلەرنىڭ سەرگۈزە [شتىنى ئىشتكەنى]

ئالدى مەزمۇن شەھ كىتابەتدىن،
تاپتى كۆڭلى رۇسۇخ رافەتدىن.
چۇن يېتىپ خاتىرغە فەيزۇ سۇرۇر،
شاھ قىلغاي زىيارەت ئەھلى قۇبۇر.
كۆڭلىگە سالدى مەسلەھەتنى نېچە،
كۆردى خۇب ئاندا بارماغىنى كېچە.
گەرچە كۇندۇز بارۇر ئېسەم ئاندا،
ئات ئاياغى بولۇر گورىستاندا.
تا كېچە بولدى، قىلدى غەيرى لىباس،
چىقتى تەنها شەھى نۇجۇمشۇناس.
شەھر رۇكنىدا چۇن بار ئېردى مەزار،
دەر ئىدىلەركى فايىزۇل ـ ئەنۋار.
يەتتى ئاندا ئوقۇپكى فاتىھە پىش،
جۇملە ئەرۋاھغە قىلىپ بەخشىش.
قىلدى ئەجزۇ نىياز سۇبھانغە،
دىيدەسىن ئاچتى ئول گورىستانغە.
جەزم هەق سۇنئىغە بولۇپ سايىر،
دەۋر ئېتەردە ئىھاتەئى دايىر؛
چارتاقىكى رەۋشەن ئاندا چەراغ،
قويدى ئول تاق ئارا گورىستانغە ئاياغ.
شەھ دېدى كۆڭلىگە يېتىپ جۇرئەت:
بۇ نەۋاقىئ ئىكىن، بۇ نې هالەت.

نەقب زەن دوزلارمىكىن ئاندا،
مال تەقسىم قىلۇرمۇ پىنھاندا؟
ياكى بولغاي غەرىب سەرگەردان،
يارئىلە خانماندىن ئايرىلغان؟
قىلسە دەۋران ئانى جەۋلايى ۋەتەن،
بولسە تاڭ يوق ئاڭا بۇزۇق مەسكەن.
ياكى دەرۋىشى مۇئتەكىفدۇرمۇ،
هەق سىپاسىغە مۇئتەرىفدۇرمۇ؟
قەتئ ئېتىپ خەلقدىن ئۇمىدى تەمەئ،
قىلسە نې تاڭ تەۋەككۇل ئىلە قەنەئ.
باراي هەر ۋەجھ ئىلە بەهەر بارى،
كىم تەفەھھۇس قىلاي بۇ ئەسرارى.
ۋەقتكىم باردى چارتاقغە يەقىن،
تۆرت دەرۋىش كۆردى پۇر تەمكىن.
ئۆشنىدە خىرقەئى فەناسىدۇر،
ئاستىدا فوستىن فەلاسىدۇر.
باشلارىنى قويى سالىپ خامۇش،
غۇسسە بەھرىدە غەرق ئولۇپ بىھۇش.
ئولتۇرۇپدۇرلار ئاندا هەيرەتناك،
تۇرفە بەدهال مەئيۇسۇ غەمناك.
ئول چەراغىكى تاپمىش ئاندا زۇهۇر،
غۇرەبا خاتىرى كەبى بىنۇر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



رەۋزەئى خۇلدى خىلۋەتىي دەرۋىش،
شاهلىق بەلكى خىلۋەتى دەرۋىش.
شەھ ئۆزىنى ئۇلارغە يەتكۈرگەي،
دۇررى مەقسەدنى قولغە كەلتۈرگەي.
خاھلادىكىم قەدەم قويای دەپ پىش،
پىش دەست ئولدى ئەقلىدۇر ئەندىش.
ئىمتەھان ئەتمەيىن قىلىپ تەھقىق،
تۇتمە، ئەي دوست ھەر كىشىنى رەفىق.
ئاڭلاغۇنچە ھەقىقەتىن سائەت،
مەسلەھەت ئېرمەس ئولماق ھەمسۇھبەت.
شاھ ئەندەك تەئەممۇلى قىلدى،
بارماغىغە تەھەممۇلى قىلدى.
شەھ تۇرۇپ ئېردى ئاندا، دەرۋىشان
ئولتۇرۇپ چاريارەك ئىشان.
ئەز قەزا دەرۋىشان ئەتۇارى،
بىرىدىن بولدى ئەتسەئى جارى.
تىلىنى ھەق سەناسىغە ئاچتى،
«ھەمدۇلىللاھ» جەۋھەرىن ساچتى.
مۇنىڭ ئاۋازىدىن بولۇپ بىدار،
بىرى قىلدى جەۋاب ئىستىزھار.
قوپتى چۇن ھەر بىرى كۆرۈشتىلەر،
سوراپ ئەھۋال ئولتۇرۇشتىلەر.
داغى قوپتى ئۇلار ئارا بىر تەن،
ئەيلەپ ئولتۇردى شەمئىنى رەۋشەن.
شەھ دېدى: چۇن بۇلارنىڭ ئەسرارى،
شايەد ئولغاي زۇھۇر كىرداری.
قەبرەكىم چار تاقى يانىدا،
شاھ ئولتۇردى قەبرە سانىدا.
كۆز تىكىپ تۇردى شەھ ئۇلارغە قاراپ،
ئاڭلاغاي قەبرە ئارقاسىدا ماراپ.
بىرى ئايدىكى: ئەي بەرادەرلەر،
بەھرى دەۋران ئارا شىناۋەرلەر.
يەتكۈرۈپ بىزگە كۆپ سىتەم گەردۇن،
كۆرسەتىپ رەڭ چەرخى بۇقەلەمۇن.

قىلدى يارۇ ۋەتەندىن ئەۋۋارە،
ئەيلەدى زۇلمى بىلە بىچارە.
رەنجى بىھەد چېكىپ مەشەققەتلەر،
ئانچە ئىسىغ ـ ساۋۇقدا مىھنەتلەر.
كوھۇ ۋادىيلار ئىچرە مەجنۇنۋار،
سەل ئاقىزىپ بۇ دىدەئى خۇنبار.
ھېچ مەنزىلدە ئالمايىن ئارام،
كېچە ـ كۇندۇز سۇرۇپ بۇ ۋادىغە گام.
تۆرتۇمىز بۇ كېچە بولۇپمىز جەمئ،
ئۆزتەنۇر ھالىمىز [غە] يىغلاپ شەمئ.
كىم بىلۇر تاڭلا چەرخى كەج رەفتار،
نې جەفالار قىلۇر ئىكىن ئىزھار.
باشىمىزغە نە ئىشنى كەلتۈرگەي،
جانىمىزغە نە جەۋر يەتكۈرگەي.
ئۆتكەرلى بۇ كېچەنى بىدار،
تاڭلا غەربال دەۋرىدىن نې بار.
پىرە زالىكى چەرخى بىبۇنياد،
ئويغاتۇر تاڭلا نې تەرىقە فەساد.
دامى غەفلەت ئىچىدە ياتقۇنچە،
ئۆزنى غەم مەجمەئىغە قاتقۇنچە.
ئايتىشالىن ھەدىسى پۇر غەمدىن،
ئۆتكەن ئەھۋالى سۇگى ماتەمدىن.
قىسسەئى جان گۇدازىمىز كۆپدۇر،
ئەيلەمەك بىزگە شەرھى مەرغۇبدۇر.
تاڭلا كەلتۈرسە باشغە ھەرنە قەزا،
دېدى كۆرسەك بېرىپ قەزاغە رىزا.
دەرۋىشى ئايدى: قىلدىڭ ئەۋۋەل سۆز،
مەجلىس ئىچرە سەلاھ سەن كۆرگۈز.
قىل بەيان سەرگۈزەشتى ھالاتىڭ،
ئاڭلالى سوزلۇق ھىكاياتىڭ.
دەھرى دۇن بىزگە قىلدى نې ھاسىل،
بىزھەم ئولغايمىزۇ ئاڭا ناقىل.
سۆزنى قىلغىل بۇ يەردە راستى بىلە،
ئاڭلاساق بىز خۇدانىڭ يادى بىسلە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



## فەسلى داستان، ئەۋۋەلقى دەۋرۋىشنىڭ سەرگۈزەشتەسىنى ئايتۇر، راۋىيلار ئانداغ بەيان قىلىپدۇرلارکىم، ئەۋۋەلقى...

دەرۋىشى ئەۋۋەل ئىككى تىزىنى
قويدى يەر ئۈزرە، يۈمدى كۆزىنى.
ئولتۇرۇپ يىغلادىكى زارۇ زار،
ئەشكىلەر ساچتى چۈنكى ئەبرى بەهار.
دەرۋىش ئاچتى فەسانەغە ئاغزىن،
ئەندەلىبدەك تەرانەغە ئاغزىن:
ئاڭلا، دەرۋىشلەر، رىۋايەتنى،
ۋاقىئ ئولغان غەرىب ھىكايەتنى.
بۇ كەمىنە ئەرەب دىيارىدىن،
كى بولۇرمەن يەمەن ھىساربىدىن.
پەدەرىم بار ئىدى دۇنيادار،
ئىبەرۋر ئىدى ھەر تەرەف تۇججار.
تاجىر ئەھلىغە يوقسە سەرمايە،
ئاندىن ئالۇرلار ئىدى دەسمايە.
شەھر ئىچلى ئەكسەرىنىڭ ئەۋقاتى،
كىچەر ئاندىن ئىدى تىجاراتى.
شەھر ئارا ئىئتىبارى مەشھۇر ئىدى،
خۇبلۇقى خەلق ئىچىدە مەزكۇر ئىدى.
بار ئىدۇك ئاڭا ئىككى فەرزەندى،
بىر ئوغۇل، بىرى قىز جىگەر بەندى.
يەتتى ھەمشىرە چۈن كەمالىغە،
غۇنچە زار ئىدى گۈل جەمالىغە.
مالى بىمھەد بىلە چىقارىپ ئانى،
ئەيلەپ ئىدى كۆيەۋ ئوغۇلنى غەنى.
فەقىر ئون تۆرت ياشىغە يەتكەن ھەم،
ئاتانىڭ دەۋلەتىدە يوق ھىچ غەم.
ۋەقتىكىم ھەم يىتىپ ئاتامغە قەزا،
قىلدى رىھلەت، بېرىپ قەزاغە رىزا.
سۇگۇ ماتەم تۇتۇپ زەنۇ فەرزەند،
دوستۇ يارانۇ جۇملە خىشاۋەند.
ياقا چاك ئولدى، دىدەلەر گىريان،
كۆپ چىكىپ ئوتلۇغ ئاھ ئىلە ئەفغان.
جەمئى تەرتىب ئىلە كەتۇردىلەر،
ۋەتەنى ئەسلىكە يەتۇردىلەر.

دەفندىن سوڭ يانىپ خەلايىق ئام،
ھەركىم ئۆز جايىدا تۇتۇپ ئارام.
بولدى ھەفتە، قاياش ئىلە ياران،
ياندىلار ئۆز مەكانىغە ھەر يان.
مېنى قىلدى ئاتام فىراقى زەبۇن،
يالغۇز ئۆي ئىچرە ئولتۇرۇپ ئۇچ كۈن.
ئەل يۈزىگە ئىشىك ياپىپ كۈندۈز،
كىرمەسۇن دەپ قاشىمغە ياتۇ ئۆز.
ھەم كىچىكدىن بولۇپ ماڭا ئادەت،
كەم تۇتار ئىدىم ئەل بىلەن ئۇلفەت.
ئادەمىيلەر باشىغە، ئەي دەرۋىش،
نې بىلۇر نې كېلۇر، نە تۇشكەي ئىش.
باردۇرۇر ھەر دىيار ئارا ئەۋباش،
بولماغاي ئۆيى ئىچرە بۇيى مەئاش.
تىلەپ ئەلدىن ئالىپ كىراغە لىباس،
ياساغاي زاھىرىن ئەۋامۇن ـ ناس.
شىرەلىككىم بولۇرلار ھەمشىرە،
ئەيلەمەك ئەل تەئامىدىن شىرە.
ئۇشبۇ بىر خەيلكىم ئەرازىلدۇر،
لەھۋە ئىسياندا چۈن ئەزازىلدۇر.
نەچچەسى تاپشىپ كېلىپدۇرلار،
ئۆيده يالغۇزلۇقۇم بىلىپدۇرلار.
كىرگۈرۇپدۇر كىشى تىلەپ رۇخسەت:
ئەيلەسەك خاجەزادەغە رەفقەت.
ئىزنى بەردىمكى، كىردىلەر ياران،
تەئزىيەت يەتكۈرۇپ، بولۇپ گىريان.
ئەيلەسەم گىريە بىرلە نالەۋۇ ئاھ،
ھەم چېكەر ئىردى نالەئى جانگاھ.
يىغدىن توختاتالمادىم ئۆزنى،
ئەشكىدىن ھەم تىيالمادىم كۆزنى.
سائەتى ئۆتتىكىم، ئۇلار بارى
مەۋئىزەت ئىچرە تۇشتى گۇفتارى.
ناسىھ ئولدىلار بېرىپ ماڭا پەند:
سۇد قىلماسكى يىغلاساڭ ھەرچەند.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



چۈن ئەزەلدىن ئەبەدغە فانىي جەھان،
تاپماغاي زىننەفەس ئۆلۈمدىن ئەمان.
ئاتا ئۆلمەك مىراس ئېرۇر بىزگە،
كەلمەدى ئالەم ئىچرە بىر سىزگە.
كەلسە كىم بۇ جەھانغە، كەتمەكدۇر،
يانىپ ئۆز مەنزىلىغە يەتمەكدۇر،
تا تىرىكسەن، ئاتاڭنى قىلساڭ ياد،
فاتىھە بىرلە ئەيلە رۇھىنى شاد.
خەيرۇ ئىھسان، سەخا بىلە بولغىل،
ئەرتە ـ ئاخشام دۇئا بىلە بولغىل.
تاشلا ماتەم، چىقىپ مۇسىبەتدىن،
كىي لىباسىڭغە شاھ خىلئەتدىن.
ئۆزنى خۇش تۇتكى تا بار ئىمكانىڭ،
جىسمىڭ ئىچرە ھەيات ئېرۇر جانىڭ.
قىلدى مۇنداغ نەسىھەتى بىسيار،
ماتەمىم دەفئىغە بولۇپ دىلدار.
ئاڭلاغاچ خۇش كېلىپ بۇ قىلۇ قال،
قويدى يۈز شادلىق چۇ كەتتى مەلال.
چىقتىم ئۆيدىنكى بۇ فەسانە بىلە،
باشلادىم ئەيش كۆپ تەرانە بىلە.
سۇبھۇ شام ئەيشغە بولۇپ تالىب،
تەبئىم ئولدىكى لەھۆغە راغىب.
كەچتى ئەۋقات كۆپ غۇرۇر بىلە،
مەئسىيەتدە يۈرۈپ فۇجۇر بىلە.
بىر دەمى ھۇش تاپمايىن مەيدىن،
بىخەبەر خانۇمان ئىلە ھەيدىن.
جەھلۇ غەفلەت مەيىغە ئاغۇشتە،
مەستلەر بىرلە بولدۇم ئالۇفتە.
قايداكىم سىيم تەن، پەرى رۇخسار،
غۇنچە لەب، سەرۋى قەددى خۇش رەفتار؛
نازەنىن دىلرەباۋۇ دىلكەشلەر،
گۈل جەبىن، خۇش كەلامۇ مەھۋەشلەر؛
مۇتربان نەغمەساز ئېتىپ ئاھەڭ،
بادەدىن تاپتى شوخلار يۈزى رەڭ.
قايدا بوستانۇ باغۇ گۈلشەن ئىدى،
بەزمىمىز شەمئى ئاندا رەۋشەن ئىدى.
ئۈيلەئى بىباك يارى ناقابىل،
يۈردۇم ئۇشبۇ تەرىقەدە ئۇچ يىل.
مۇددەتى ئۇچ يىل ئىچرە كەچتى چۇ ھال،
تا قالمىپدۇركى مۇنچە مۇلك ئىلە مال.
زەرۇ سىيمۇ مەتائى فاخىر ھەمە،
بولمىش ئىسرافۇ نەقدى ئاخىر ھەمە.
ئانچە مىراس بار ئىدى باقىي،
قىلدى بەرباد ۋاژگۇن تاقىي.
ئۇشبۇ يۈزى قارالار شەرمەندە،
بولدىلار ھەر تەرەف پەراكەندە.
تا قالمىپدۇر باشمدا كوھنە كۈلاھ،
ئىگنىمە بىر چۈبۈق فەلاسى سىياھ.
قالدىم ئۇچ كۈنغە ئاچۇ ھەيرەتدە،
دوستۇ دۇشمەن ئارا خىجالەتدە.
مەسجىدى ئىچرە زار كۈنجىدە،
ياتتىم ئۇچ كۈن كەمالى رەنجىدە.
تۇشتى تۆرتۈنچى كۈن ئىچمىگە شىتاب،
قالمادى سەبرە، ئاچلىق ئەتتى خەراب.
ئويۇنۇ كۈلكۇ ئىلە چاغىمدا ھەم،
يوقلايۇر ئېردى دائىم ھەمشىرەم.
سۆزىنى ئاڭلاماس ئىدىم ھېچ بىر،
يادىمە يەتمەس ئېردىلەر ھەم بىر.
سەبرە ـ تاقەتدىن ئەيلەدىم قاراۋۇل،
سالدى ئاچلىق سىپەھلەرى چافاۋۇل.
لاجەرەم چىقتىم ئولكى مەسجىددىن،
سورماغاي كىمسە ھالى تەجرىددىن.
قىلدىم ئەندىشەئى: نە يەرگە باراي،
بۇ سىياق ئىلە ئەمدى كىمنى سوراي.
قىلۇر ئېرىدىمكى ھەر تەرەفنى خەيال،
يەتتى ھەمشىرەم يادىمە فىلھال.
يۈزلەنىپ قويدۇم ئول ساربغە قەدەم،
ئايلانىپ باشىم، ئولتۇرۇپ بىر دەم.
يانە قويدۇم قەدەمِ بولۇپ سايەر،
يەتتىم، ئېرسە خەبەر تاپىپ خاھەر.
چۈن ئىشىك ئاچتىيۇ مېنى كۆردى،
ۋاي، دەپ باشىم ئۇزرە چەرخ ئۇردى.
قويۇپ ئول ھالدا يۈزۈمگە يۈزىن،
يىغلادى سۇرتۇبان كۆزۈمگە كۆزىن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



تۇتتى ئىلكىمنى، باشلادى ئۆيگە،
سالدى قالىچە ئۆيىنىڭ تۆرىگە.
دەفئە ـ دەفئە تەئام كەلتۈردى،
تۇرفە ـ تۇرفە لىباس كىيدۈردى.
ماڭا ھەمشىرەم جايى بولدى مەقام،
نەچچە ۋەقت ئاندا ئالمشام ئارام.
بىر كۈن ئايدىكى: ئەي قارىنداشىم،
تۇرفە غەم كۈنلەردە مۇڭداشىم.
ئەي ئاتام يادگارى، دىلدارى،
كۆڭلىنىڭ خۇشلۇغى ئىدىڭ بار.
دەھرى بىدادۇ چەرخى كەج رەفتار،
ھەر نېچە مۇئتەبەرنى ئەيلەر خار.
كىمگە ئۇشبۇ فەلەك ۋەفا قىلدى،
بىل ۋەفاسىن ئانىڭ جەفا قىلدى.
قىلمە دۇنيا غەمىدىن ئەندىشە،
ئەيلەمە دىلنى غۇسسەدىن رىشە.
كەتسە قولدىن مەتائى دۇنيەۋى پات
قولغە كەلگەي ئەگەرچە بولسە ھەيات.
ئادەمىيغە ھەياتلىغ ئەفزەل،
ھەرنىچە مۇشكىل ئولسە، ئولغاي ھەل.
نەچچە ۋەقت ئولسە، ئەي ئەزىز جانىم،
بولساڭ ھەر كۈن ئۆيۈمدە مېھمانىم.
ماڭا كۆپ فەخر ئېرۇر مۇباھۇ شەرەف،
خىزمەتىڭدە ھەياتىم ئولسە تەلەف.
لېبك ئەرەنلەرگە ئاردۇر تۇرماق،
يۇرمەيىن بىر يەردە ئولتۇرماق.
نەۋجەۋانسەنۇ دەقىق نەزەر،
قىلغاسەن بەسكى ئىختىيارى سەفەر.
چۈن ئىشتىتىمكى، بىر نەچە تۇججار
شام سەۋادىغە قىلۇر رەفتار.
بۇ تەفەككۇرنى كۆڭلۈم ئەيلەدى جەزم،
سەن ھەم ئەتسەڭ بۇ كارۋان بىلە ئەزم.
شايەد ئۇشبۇ سەفەردىن ئالساڭ نەفئ،
غەم غۇبارى كۆڭۈلدىن ئولغاي رەفئ.
خەلق ئارا ئىئتىبار بولغايسەن،
لايىقى روزگار تاپغايسەن.
ئولكى كەززاب رەفىقلەرىڭمۇ ھەم،
كۆڭۈل ئۈزگەي ئۇلار سېنىڭدىن ھەم.
كەتسۇن ئول، ئۆز مەكانىغە بارسۇن،
يانە سەندەك بىر سادەنى تاپسۇن.
ئۇشبۇ سۆزنى ماڭا دېدى قويدى،
قويتى ھەمشىرەم ئۆيگە كىردى.
سائەتىدىن كېيىن يانا چىقدى
بىر نېمە كۆتۈرۈپ ئالىپ چىقدى.
قويدى ئالدىمدا تۆرت مىڭ تىللاھ،
دېدى: بەرسۇن مۇرادىڭا ئەللاھ.
بەردىمۇ مۇنى مەن تەخى ئاز ھەم،
ئەي بەرادەر، سەن رازى بولغىل ھەم.
بۇكى تىللانى ئەمدى ئالغىل سەن،
تۇرماغىل، قوپ، خەرىدى قىلغىل سەن.
دېدى ھەمشىرەم ئۇشبۇ سۆزلەرنى،
خۇش بولۇپ ئالدىم ئۇشبۇ تىللارنى.
چىقتىم ئۆيدىن، بازارىغە باردىم،
شامغە لايىق مەتائلار ئالدىم.
مالنى تاڭدىم بارىنى خەتلەپ،
بەردىم ئاتچىغە مالنى يۈكلەپ.
چۈن كىراكەشنى شامغە ماڭدۇردۇم،
ئول كۈن ھەمشىرەم ئۆيىدە تۇردۇم.
ئەرتەسى چاشتگا بولۇپ ئېردى،
مەركەبى راھۇر ئالىپ بەردى.
خاھەرىم بىرلە خۇبلاشىپ يۇردۇم،
كارۋانغە ئۆزۈمنى يەتكۈردۇم.
كېچە ـ كۈندۈز يۇرۇپ مەنازىللار،
قەتئ ئېتىپ ۋادەئى مەراھىللار.
چۈن يېتىپمىزكى شام سەرھەدىغە،
كىردى كۈن قەلئەئى زەبەرجەدىغە.
كىيدى ئەنجۇم سىپاھى خىلئەتى شام،
شەمئىلەردىن كۆرۈتدى قەلئەئى شام.
يۇردۇك ئول كېچە ئىزتىراب بىلە،
ئانچە مەركەب سۇرۇپ شىتاب بىلە.
يەتتۇك ئول قەلئەغە ياريم تۇندە،
يوق تەفاۋۇت بۇ تۇن بىلە كۈندە.
كۆردۇك ئول قەلئەبەندە دەرۋازە،
ھەر تەرەف ۋاقىف ئولغىل ئاۋازە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



تۇشتۇك ئىرسە كەنارى خەندەكغە،
ئۆزنى تاشلاپ خۇدايى بەرھەقغە.
ئايغە ئون تۆرت ئىدى بۇ كۈنلەردە،
رەۋشەن ئەيلەپ قەمەر جەمالىدە.
ياتتىم ئىرسە باشىم قويۇپ يەرگە،
كەلمەدى ھېچ ئۇيقۇلار كۆزگە.
قوپتۇم ئورنۇمدىن ئابدەستى قىلىپ،
ئۇشبۇ دەم دو رەكئەت نەمازى قىلىپ.
يانمە باقسام ھەممە ئۇيقۇسىدا،
قوپتۇمۇ يۈردۇم قەلئە گىردىدا.
سىفىل ئۇزرە نەزەر قىلىپ ناگاھ،
تۇرادۇر بىر كىمەرسەئى ئاگاھ.
تاشلادى ساندۇقىن سىفىلدىن ھەم،
تۇشتى، كەتتى سىفىلدىن غايىب ھەم.
قىلدىم ئەندىشە: نەقب زەن بولغاي،
دوز خەيلىغە ئۇشبۇ فەن بولغاي.
قىلدى كىمنىك خەزىنەسىن تاراج،
بولغاي ئاندىن بۇ ساندۇقى ئىخراج.
كەتتى داغى ماڭا بۇ فىكرۇ خەيال،
يانە كەلتۈرگەي ئول تۇلاراق مال.
سائەتى توختادىم تەۋەككۇل ئىلە،
كەلمەدى يانە ئول، تەھەممۇل ئىلە:
ماڭا شايەد خۇدايى ئەززۇ ۋە جەل
بەردى بولغاي نەسىبەئى بۇ مەھەل.
ئايدىم: ئىچىدە پۇر ئىرۇر دىنار،
يا مەتائى تەفاخۇرى بىسيار.
ئۇشبۇ ساندۇقنى ئالدىمۇ ياندىم،
يۈكلەدىم ئاتغە، بىر تەرەف ماڭدىم.
ئول ياۋۇقدا بار ئىرىد ۋەيرانە،
چۇغزلارغە ئول ئىردى كاشانە.
ساندۇق ئاغزىن ئاچىپكى نەززارە
باقسام، ئاندا ياتۇركى رۇخسارە.
سەرۋى قەد، گۈل جەمالۇ غۇنچە دەھان،
نازەنىن سەنەمىكى ئافەتى جان.
ساندۇق ئىچرە ياتۇركى سىيم تەنى،
تۇرفە مەجرۇھ نازەنىن بەدەنى.
سارغارىپ ئەرغەۋانى رەئناسى،
قانغە ئاغۇشتە بارچە ئەئزاسى.
بولمىش ئول نازەنىن چۇنانى زەئىف،
كەلمەي ئاندىن نەفەس كەمالى نەھىف.
نەرگىسىنى يۇمۇپ گۈلىستاندىن،
يوقكى ئۇممىدى جىسم ئىلە جاندىن
كۆپ تەفەھھۇس قىلىپ، خەبەر تاپتىم،
نىم نەفەس بۇيىدىن ئەسەر تاپتىم.
بارغا ئوخشايدۇر ھەياتى ئانىك،
تىلغە كەلمەيدۇر سىفاتى ئانىك.
كورگەچ ئانى قەرارسىز بولدۇم،
ئىشقىدا ئىختىيارسىز بولدۇم.
ئاشىق ئولدۇم جەمالى رەئناغە،
سەرۋى قەددى كەمالى زىيباغە.
ئاڭلاڭىز ھالەتىمنى، دەرۋىشان،
جانۇ دىل بولدى زارۇ سەرگەردان.
كاشكى مۇندا كەلمەگەي ئىردىم
جانغە ئافەتنى كۆرمەگەت ئىردىم.
ماڭا تەقدىرى خالىقى جەببار،
بولمىشام بىر پەرىنىك ئىشقىد زار.
باۋۇجۇدىكى جايى ۋاھىمەدە،
كۆز يۈزىگە باقىپ مۇتالىئەدە.
دانەئى دام ساری كەتتى دىل،
كارى دىل مۇشكىل ئولدى، ۋاھ، مۇشكىل.
مۇتەھەييىرمەن ئۇشبۇ ۋەيراندا،
مۇتەفەككىر قالىپ شەبىستاندا:
قايسى بىر زالىمى جەفا پىشە،
ئۇيلە خۇنخارۇ زۇلم ئەندىشە؛
بۇ سىفەت نازەنىنغە قىلماي رەھىم،
نې جىھەتدىن قىلۇر بۇ ياڭلىغ زەخم.
قورقماي غەزەبى ئىلاھىيدىن،
قىلماي ئەندىشە ھەشرەگاھىدىن؛
تىخ ئۇرۇپ سەرۋىدەك نىھالىغە،
باقمايىن گۈل كەبى جەمالىغە؛
تۇرفە تاشى جەفانى ئاتىپدۇر،
ئۇمرىنىك نەخلىنى ئۇشاتىپدۇر.
ئانىك ئەھۋالىغە قىلىپ ھەيرەت،
يىغلادىم يۇز تۇمەن چېكىپ ھەسرەت.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



يەتكەچ ئول دەم قۇلاغىغە بۇ خۇرۇش،
تاتمىش ئول دىلرەبا دىماغى ھۇش.
نالە ھەزىن ئىلە چېكىپ ئاۋاز،
دېدى: ئەي ناموۋافىقۇ ناساز.
ئەي جەفا پىشەۋۇ ستەمكارى،
سەندىن ئولغاي خۇدايى بىزارى.
بۇ جەزاسىمۇدۇر يېگەن ناننىڭ،
كۆرگەن ئىنئام بىرلە ئىھساننىڭ.
ياخشىلىقنى ئۇنۇتتۇڭ، ئەي نادان،
ساڭا ھەم بار خۇدايى كەۋنى مەكان.
غۇنچە لەئلى چېكىپ بۇ شىرىن سۆز،
كەتتى داغى ئۆزىدىن ئول دىلسوز.
كۆزلەرىم تۆكتى ئەشك، يىغلاپ قان،
ئايدىم: ئەي جان، فىدا ساڭا يۈز جان.
مەن ئەمەستۇرمەن ئول دىل ئازارى،
بىتەرەھمۇم دىلى تەبەھ كارى.
بۇ شەھەرغە ياڭى كېلىپدۇرمەن،
ھەم مۇسافىرمەنۇ غەرىبدۇرمەن.
كاشكى بولغاي ئېردى كۆزلەر كور.
كۆرمەگەي ئېردى ھەم بۇ ياڭلىخ شور.
ئول سەنەم ئاڭلادى بۇ ئاۋازىم،
شۇئىلەلىغ ئاھۇ دەردلىك زارىم.
دېدى: سەن كىم غەرىبۇ سەرگەردان،
نې سەبەبدىن بولۇرسەنۇ گىريان.
ئايدىم: ئەي نازەنىنى گۈل زۇخسار،
جانغە سانچىلدى گۈل يۈزۈڭدىن خار.
دىيدە ئاچ، ئاڭلا رازى پىنھانىم،
مۇبتەلا بولدى ناتەۋان جانىم.
چۈن يەمەن شەھرىدىن كېلىپ ئاخشام،
بولدۇم ئۇشبۇ مەھەلدە داخىلى شام.
قىلسە گەردۇن نۇجۇمى ئەشكىنى فاش،
تاڭ ئەمەس شام ئىچرە كىرسە قۇياش.
سەن دېگىل، قايسى باغىنىڭ گۈلىسەن،
قايسى گۈلنىڭ شىكەستە بۇلبۇلسەن؟
قايسى بىر ئەنجۇمەن چەراغى ئىدىڭ،
قايسى كۆز دىيدەئى قاراغى ئىدىڭ؟
دىيدەئى نىم نىگاھ ئىلە ئول ماھ،
چەكتى جان جىگەرىدىن ئوتلۇغ ئاھ:
نېچۈك ئايتاي ساڭا بۇ دەردىمنى،
كۆر بۇ زەخم ئىلە رويى زەردىمنى.
مەنۇ دەرماندەدىنكى سورما سۇئال،
يەتكۈرۈپدۇر قەزا بۇ يەڭلىغ ھال.
چۈن كۆرۈرسەن مېنى ھەلاك ئىچرە،
دەفن قىل گۈشەئىدە خاك ئىچرە.
خىزمەتى بىدەرىغ قىل زىنھار،
دېمەگىل ھېچكىمگە بۇ ئەسرار.
يۇمدى كۆزىن يەنە بولۇپ بىھۇش،
غۇنچەدەك ئاغزىن ئەيلەدى خامۇش.
تۇشتى كۆڭلۈمگە يۈز پەرشانلىغ،
ۋەھمى ئاشۇب بىرلە ھەيرانلىغ.
ئەقلىم ئەيلەپ قاچارنى ئەندىشە،
ئىشقىم ئەيلەپ سەباتىنى پىشە.
تاكى ئايدىم ئۆزۈمگە: ئەي نامەرد،
ئاشىق ئولساڭ، بو يولدا چەككىل دەرد.
بەرمەسەڭ تا بۇ ئىش يولىدا باش،
كەلمەگەي ئېرىدىڭگۇ جەھانغە كاش.
كىم بۇ يولدا ئەمەس سەباتى قەدەم،
دەفتەرى ئىشق ئارا پۇتۇلمەس ھەم.
ئىشق سۇلتانى غارەت ئەيلەپ ئىدى،
كۆڭلۈم ئىچرە ئىمارەت ئەيلەپ ئىدى.
تاپتى رايىم ئاڭا قەرار ئاخىر،
شەھرغە كىرمەكنى ئىختىيار ئاخىر.
كۇشش ئەيلەي ئانىڭ ئىلاجىغە،
سەرف ئېتەي نەقدىم ئىھتىياجىغە.
بولسا شايەد سىھەت تاپىپ ئارام،
ھاسىل ئۇشبۇ مۇراد بەس ماڭا كام.
تاڭمۇ يارۇدى، سۇبھ ساچتى سۇھەيل،
ئەيلەمەك بولدى شام شەھرىگە مەيل.
ئاتقە ساندۇقنى يۈكلەدىم، يۈردۇم،
شەھر ئىچىگە ئۆزۈمنى يەتكۈردۇم.
بىلمەگەيمەن قايان بارۇرنى، ئاھ،
سەيرى بازارۇ ئوڭ تەرەا بىر راھ.
ئاندا بىر كارۋان سارايىدۇر،
كۆردۇم ئول جايىكىم نەمايىدۇر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



دەرمەھەل ئول سەرايغا تۈشتۈم،
ھەم سارايبان بىرلە تانۇشتۇم.
ھۈجرەئى ئالدىم ئول سەراي ئىچرە،
كىرگۈزۈپ ساندۇقۇمنى ئۆي ئىچرە.
ئېھتىياتى تەمام بىلە ئالدىم،
بىستەرۇ بالىن ئۈستىگە سالدىم.
تاپتىم ئاندىن نىشانەئى جۈزئى،
زاھىر ئولدى ھەياتىدىن ئەسەرى.
كارۋان مېنى ئىزدەپ تاپماپدۇر،
نائىلاج مالنى ئاتغە يۈكلەيدۇر.
كارۋانمۇ تەمام كەلدىلەر،
سارای ئىچرە مالىن تۈشۈردىلەر.
ئايرالمىپ كىرگەنمىدىن قىلدى سۆز،
ھەر بىرىكە جەۋاب بېرىپ بىر ئۆز.
ھۈجرەدىن چىقتىم، ئىشىكنى ئەتتىم،
ئاڭا جەرراھ ئىستەيۇ كەتتىم.
يۈگۈرۈر ئېردىم ھەر تەرەفنى زار،
ئىزتىراب ئىلە ئاختارىپ بازار.
يەتتىم ئول جايىكىم نىشانە ئىدى،
ئاندا جەرراھ تەبىب دۈكانى ئىدى.
ئول تەبىبغە سەلام قىلىپ باردىم،
يىغلاپ ئاللىدا ئانچە يالباردىم.
ئايدى جەرراھ: خىزمەتىڭ نېدۇر،
بىزگە ئايغىل، ھاجەتىڭ نېدۇر؟
ئايدىم: ئۆيۈمدە بارکى بىمارىم،
بولسائىز ھەم بولۇپ مەددىگارىم.
زەئىفدىن كەلتۈرەلمەدىم ئانى،
مۇندا كەلگۈنچە يوقتۇر ئىمكانى،
گەر قەدەم رەنج قىلسائىز، ئەي يار،
بەرگەمەن پايى مۇزدىنىز بىسيار.
كەلدى جەرراھ ھۈجرەغە ھەمراھ،
كۆردى مەجرۇھ نازەنىن دىلخاھ.
بارى ئانىڭ جەراھەتىن كۆردى،
ماڭا باقىپ يۈزۈمگە كاج ئۇردى.
تانۇدى دەپ گۇمان قىلىپ ئاندىن،
قىلدىم ئەندىشە يۈپ ئىلىك جاندىن.
ئايدى: ئەي تۇرۇفە تاش باغىر نامەرد،
نېگە سالدىڭ مۇڭا بۇ ياڭلىغ دەرد؟
ئاياغىغە تۇشۇپ، قولىنى سۆيۈپ،
گاھ سۇرتۇپ يۈزىن ئاياغىن ئۆپۈپ.
ئايدىم: ئەي ھاكىمى مەسىھى قەدەم،
بولغاي ئۇشبۇ زەئىفە ھەمشىرەم.
بىز يەمەندىن چىقىپ ئاتاڭۇ ئانام،
ئىگەچىيۇ سىڭىل، ئىنىيۇ ئاغام.
كېلۇر ئېردۇك ھەرەمغە يەتمەككە،
كەئبەتۇللاھ زىيارەت ئەتمەككە.
يولدا بىر ۋادىئىي شەھرغە يەقىن،
قىلمىش ئاندا نەچە قاراقچى كەمىن.
كېچە تۇن يارىمدا شەبخۇن ئۇرۇپ،
بىز غەرىبلەرغە زۇلم تىغىن ئۇرۇپ.
ئانچە كۆرسەتتىلەر دىلاۋەرلىك،
بىز قىلالماي ئاڭا بەرابەرلىك.
ئاتاغە بىر تازيانەئى سالدىم،
قاچتىم، ئۆزنى كەنارەغە ئالدىم.
ۋەقتى سۇبھ ئولدىكىم، ھەراسىلار،
كەتتى، چۇن بارچە بەدمەقامىلار.
كەلدىم ئاندا ياتۇر ھەمە مەجرۇھ،
بارچە مەجرۇھكىم ئېرۇر بىرۇھ.
كۆردۇم ئول قافىلە ياتۇر كۇشتە،
ۋەھ، بولۇپ خاكۇ خۇنغە ئاغۇشتە.
چۇن ئۇلار ئىچرە نالەئىكى ھەزىن،
ئاڭلابان باردىم ئول قاشىغە يەقىن.
ياتادۇر ئۇشبۇ خاھەرىم نىمجان،
تانۇدۇم، باغرىم ئولدى، ۋەھ، بىريان.
يۆلەپ ئالدىم باشىن قۇچاغىمغە،
لەرزەلەر تۇشتى باش ـ ئاياغىمغە.
سائەتىدىن كېيىن كۆزىن ئاچتى،
ناتۇدى مېنى، ئەشكلەر ساچتى.
ئادىكىم: ۋەقتى رەھمۇ شەفقەتدۇر،
ھالەتىكىم ۋەفا مۇرۇۋۋەتدۇر.
دېدى بۇ سۆزنى بولدىيۇ خامۇش،
باردى ئۆزدىن يەنە بولۇپ بىھۇش.
بار ئۆلۈكلەر ئارا بۇ نىمجانى،
كۆز يۇمۇپ تاشلايالمادىم ئانى

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ساندۇق ئىچرە سالىپ ئانى يۈردۈم،
سۇبھى دەم بۇ شەھەرغە كەلتۈردۈم.
قىلسائىز گەر تەۋەججۇھى خاتىر،
بولسائىز ئىلاجىغە ماھىر.
گەر سەھەت تاپسە بۇ زەئىفەئى زار.
مۇددەئائىز نېدۇر، قىلاي تەييار.
كۆردى جەررامى مەردى بىكىنە،
ۋەئدە كۆپ بارۇ يوقكى نەقدىنە.
ئايدى: ھەركىم ئىلاجغە قول ئۇزاتۇر،
خۇنى ناھەق بولۇشغە زامىن ئولۇر.
قوپتى، ئويدىن چىقىپكى بولدى رەۋان،
قالدىم ھەيرەت يەردە مەن ھەيران.
ئۆتتى سائەت، دېدىم يەنە بارايىن،
يىغلاپ ئاللىدا تولا يالبارايىن.
شايەد ئانىڭ تەرەھھۇمى كەلگەي،
زەخمى كارىغە مەرھەمى كەلگەي.
چىقىشىم كارۋان سارايدىن ھەمان
يەتتى ئاۋازى كىرايى كەشان.
كىم بۇ جەمئ ئىچرە ئىلگەرى كەلدى،
مېنىڭ ئەۋۋەل كىراكەشىم كەلدى.
ۋەقتىكىم دىلغە شادلىق يەتمەي،
ھېچ ئىشكدىن كۇشادلىق يەتمەي.
ئەينى مەئيۇسۇ غەملىك ھالەتدە،
يۈز تۇمەن ۋەھم ئىلە خىجالەتدە.
فەيزى قۇدسى ئىلاھىي قىلدى زۇھۇر،
تاپتى مەھزۇن دىلىم نەسىمى سۇرۇر.
چۇن مەتائىمنى ھۇجرەغە سالدىم،
شادۇ خۇررەم دەرەك خەتىن ئالدىم.
يانە باردىم تەبىب دۇكانىغە،
بارىپ ئايدىمكى كاردانىغە:
ئەي مۇبارەك قەدەم، ھەكىمى زەمان،
كەلدى مالۇ يۇكۇم چىقىشىڭ ھەمان.
فۇتمەسەڭ بارغىلۇ مېنىڭ بىرلە،
كۆرگىل ئاچىپ مالىمنى خەت بىلەر.
پۇتادى قاسىم ھەي بۇ قافىيەنى،
توشقازۇپ خەت بىلەبۇ كەم يەرىنى.
كەلدىم ئالىپ دەرەك خەتىمنى ساڭا،
شەرت بۇدۇركى شەفقەت ئەيلە ماڭا.
دەرمەھەل بارساڭىز بولۇپ يارىم،
ئۆيدە دەرماندەدۇركى بىمارىم.
سەھتىغە سەن بارىپ ئىلاجى قىل،
قانچە تىللا خىراج قىلساڭ قىل.
كەلدىيۇ ھەمراھ، ھۇجرەغە كىردى،
ئول مەتائىكى نەقدىنى كۆردى.
بىر قازان سۇنى ئىسسىتىپ فىلھال،
قانلىخ ئۇزۇنى ئەيلەدى پامال.
تىخ كەسكەن جەراھەتىغە ھەم،
دارۇ سالدى داغى ياقىپ مەرھەم.
لەتتەئىكىم ھەربىر ئىلە باغلاپ،
قىلدى ھىكمەت جەراھەتىن چاغلاپ.
ئايدى: مەن بىر ـ ئىكى قاتار ھەركۇن
كېلەيىن مۇندا دارۇ سالماق ئۇچۇن.
سەنمۇ ھەم ۋەقتى ھازىر ئولغايسەن،
سۇبۇ شام ئاڭا نازىر ئولغايسەن.
قىلماغاي بەلكى ئول قاتىخ ھەرەكەت،
تامۇزۇ ھەلقۇمىغە بۇ شەربەت.
ھەق تەئالا ئاڭا شىفا بەرگەي،
شايەد ئول دەردىگە دەۋا بەرگەي.
فەقىر ئول خىزمەت ئىچرە سۇبھۇ شام،
ئەيلەدىم ئۇيقۇنى كۆزۇمگە ھەرام.
باغلادىم بەلگە قۇرى ھىممەتنى،
ئاقىزىپ كۆزدىن ئەشكى ھەسرەتنى
ئولتۇرۇپ بالىن ئۇستىدە ۋالە،
كېچە ـ كۇندۇز قىلۇر ئىدىم نالە.
سىھھەتىنى تىلەر ئىدىم ھەقدىن،
ئول جەنابى ھەكىمى مۇتلەقدىن.
قىرق كۇن ئۆتتى بۇ مەنال بىلە،
كىردى ھەممام ئارا بۇ ھال بىلە.
ئول جەراھەتكى، زەخمى ئىشراقى،
قالمادى زەررە ئۇزۇندە باقى.
كەلدۇك ھەممامدىن بولۇپ فارىغ،
كۆتەرىلدى جەمالىدىن سارىغ.
سەھتى كامىل ئولدىكىم ھاسىل،
بولدى مەقسەد مۇرادغە ۋاسىل.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



تاڭلاسى ئايدى: ئەي غەرىب تەلەب،
دېدى: بولدۇڭ تىرىكلىكىمگە سەۋەب.
ئەمدى كەلتۈر ماڭا تەئامى لەتىف،
چۈن لەزىزراق كېرەك غىزايى نەھىف.
ئاڭلا، دەرۋىشلەر، ماڭا بىر ھال
يۈزلەنىپ، قالمادى تېنىمدە مەجال.
كىمسەنىكىم بۇ چەرخ قىلدى زەبۇن،
سالماغاي باشىغە بۇ ياڭلىغ كۈن.
ئارزۇم بار ئىدىكى قەترەئى سۇ،
تىلەپ ئاغزى تەكەللۇم ئەيلەرمۇ؟
بۇ مۇرادىم مۇيەسسەر ئولماس ئىدى،
شۈكرى لىللاھ، تەئام ھەم تىلەدى.
ئەمدى يوق مەندە قۇۋۋەتۈ ئىمكان،
بىدەۋا بولدۇم، ئول تاپىپ دەرمان.
ھەرنە بار ئېردىكىم، مەتائۇ دەرەم
بولۇپ ئېردى تەمامى سەرفى سەنەم.
باش قويى سالدىمۇ خىجالەتدىن،
بىلدى خەرجىم يوقىن فەراسەتدىن.
دېدىكىم: ئەي ئەزىرى كۇلفەتدە،
نې ئۈچۈن بولدىڭىز بۇ دەم غەمدە؟
سەرف قىلدىڭ ماڭا خىراجىڭنى،
سەن خىجالەت، بىلۈرمەن ھالىڭنى.
كەلتۈرۈڭ كاغەزۇ دۇۋاتۇ قەلەم،
قىلدىم ھازىر، نىگار قىلدى رەقەم.
پىتىدى رۇقئەئى ماڭا بەردى،
دېدى: بار چارسۇغە، ئەي مەردى.
بار جەۋاھىر فۇرۇش دۇككانى،
ئاندا بىر ئاق ساقالى نۇرانى.
ئاڭا بەرگىل بۇ رۇقئەئى مۇشكىن،
قىلدى نەچچە نىشانەلەر تەئىين.
بولسا ئاندىن ساڭا نېكىم ھاسىل،
يەتكۈر ئانى ماڭا، قىلىپ تەئجىل.
خەتنى ئالدىم مەنۇ خىجالەتدىن،
ئوقۇمايدۇر [مەن] ئەينى شىددەتدىن.
باردىم ئاندا دۇكانىنى كۆردۇم،
رۇقئەنى ئاق ساقالغە تاپشۇردۇم.
بابا خەتنى مۇتالەئە قىلدى،
كۆپ تەفەھھۇس مۇلاھەزە قىلدى.
رۇقئەنى ئۆپتى، سۈردى يۈز ـ كۆزگە،
كەتتى ھۇشىدىن، يانا كېلىپ ئۆزگە.
دۇكانىدىن تۇشۇپ شىتاب بىلە،
ئۆيگە يۈردى ئىزتىراب بىلە.
ماڭا كۆپ مېھرىبانلىق كۆرسەتتى،
تۇتتى قولۇمدىن، ئۆيگە يەتتى.
مېنى باشلاپ ئىمارەت ئالىيغە،
كەتتىيۇ مېنى قويدى خالىيغە.
سائەتىدىن كېيىن يانا كەلدى،
كۆتۈرۈپ بىر نېمە ئالىپ كەلدى.
چىرلادى بىر غۇلامنى فىلھال؛
تەبەقىكىم، مۇنى كۆتۈرۈپ ئال.
ئىچىدە زەرنى ئەيلەگەن پىنھان،
ئۇستىدە زەربافتۇ دەستۇرخان.
چۈن كۆتەرتىپ ئانى غۇلامغە،
دېدى: بار بۇ ئەزىز مەقامغە.
بىللە ھەمراھلىغ قىلىپ بارغىل،
قايدا ئەمر ئەيلەسە، قويۇپ يانغىل.
خۇبلاشىپ يۈردۈكۇ غۇلام بىرلە،
بارۇر ئېردىم يول ئۇزرەغەم بىلەر.
ئۆزۈمە ئايدىم: ئەي زەبۇن تالىئ،
ئاقىبەت بولدى ئەمگەكىڭ زايىئ.
لۇقمەئى ئاش ئۈچۈن بېرىپ جانىڭ،
ئەيلەدىڭ فاش سىررى پىنھانىڭ.
بولدى گويا تىلىم بۇ مەزمۇنغە،
شىكوۋەئى چەرخۇ نەقسى گەردۇنغە.
ئەي فەلەك، مېنى ئەيلەدىڭ ھەيران،
بۇ غەريبلىق يولىدە سەرگەردان.
گاھى باشىمغە ژالە ياغدۇردۇڭ،
زۇلم تىغىنى كۆكسۈمە ئۇردۇڭ.
سۇبھىڭ ئەۋۋەلدە كۆرگۈزۈپسەن مىھر،
شامىڭ ئاخىردا تۇتمىش ئانداغ زەھر.
دەھرى دۇن خەسمى روزگار ئاخىر،
ئەيلەدىڭ تۇرفە كارزار ئاخىر.
تۇرفە ۋەھشەت تۇشۇپ ئەجەب ھالەت،
ئۆرتەدى دىلنى شۇئلەئى غۇربەت.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



كەلدۇك ئول كارۋان سەرايىغە،
مەن دېدىم: «قوي مۇنى» غولامىغە.
قويدى كەتتى غۇلام دەستۇرخان،
قەھر بىلە كۆتەردىم ئانى گەران.
چۇن ئالىپ كىردىم ھۇجرەغە ئانى،
كۆردۇم ئول نازەنىنى رەئنانى.
ئالدىدا قويدۇم ئول تەبەقنى مەن،
تۇردۇم ئالدىدا زارۇ ھەريان مەن.
ئاچغىلۇ سەرفۇشىن تەبەقنىڭ سەن،
نېمە بەردى ئىكىن، كۆرەيىن مەن.
بەردى بولغاي نېمە بۇ مەككارە،
بەرمەكىگە يوق ئېردىلەر چارە.
كۆكلۈمە يەتكۈرۈپ دېدىم: ئايا،
قايسى پاشا قىزىن ئىكەن، ئايا.
ماڭا بەردى خۇدايى بىتمىسال،
نازەنىن بىرلە بەردى مۇنچە مال.
ئەۋۋەلى ئىبتىدادا بەرگەن ئول،
بۇ غەربىلىقدا خار قىلماس ئول.
كۆرگەچ ئانى ئەقىدەم ئولدى زىياد،
سەرۋى ناز ئايدى: ئەي ئەزىزى مۇراد.
قىلدى ئول نازەنىن تەئام ئىزھار،
دەر مەھەل باردىمۇ قىلىپ تەييار.
قىلدىلار كىم تەناۋۇل ئول يارى،
بولدى فارىغ تەئامدىن يارى.
ئايدىكىم: ئەي غەرىب، ئېسەڭ ئاشىق.
بولساڭ ئىشقىمدا لايىقۇ سادىق.
ئال دەرەمنى بازارغە بارغىل،
ماڭا لايىق لىباس سەن ئالغىل.
فاخىر بىكىم، مەتائىدۇر قىيمەت،
قىل خەرىدى ئۆزۈڭ ئۇچۇن خىلئەت.
سائەت ئەندەك تەئەممۇلى قىلدىم،
بىر زەمانى تەھەممۇلى قىلدىم.
ئايدى: ئەھدىڭغە بار قۇسۇرى ۋەفا،
قىلغۇڭ ئەمرىم ئىشىدا نۇقسۇ خەتا.
قىلدىم ئەمرىغە بەندەلىغ ئىزھار،
مەيل قىلدىمكى جانىبى بازار.
ئىككى دەستە لىباس كەلتۇردۇم،

نازەنىن خىزمەتىغە يەتكۈردۇم.
نەزەری خالاغانىنى ئالدۇردى،
قالغانىن ئىگەسىگە ياندۇردى.
باردىم ھەممامغە ئالىپ رۇخسەت،
كەلدىم ئاندىن كىيىپ ياڭى خىلئەت.
كۆلۈپ ئول ماھ بەغەلىنى ئاچتى،
مېنى تارتىپ كەنارەغە قۇچتى.
جاي بەردى غەربىغە ياندىرا،
مەزھەری ئۇمری جاۋىدانىدا.
يىغلادىم ئەسرۇ شەۋق ئولۇپ ئەفزۇن،
غەرقى ۋەسل ئولدى بۇ دىلى مەھزۇن.
لەززەتى زىندەگىينى، دەرۋىشان،
ئۇشبۇ بىر سائەت ئىچرە كۆردۇم ھەمان.
يانە ئايدىكى: ئەي غەرىبى زار،
بارغىلۇ قەھۋەخانەغە، مىئمار،
جۇملەئى مىئمار بىلە سۇھبەت تۇز،
بىرنەچە كۇن مۇساھەبەت كۆرگۈز.
بول تەلەبكارىئى ئىمارەتكە،
جەھد قىلغىل بۇ ئىستىقامەتكە.
قايدا كۆرسەڭ ئىمارەتى ئالىي،
شەكل يازغىلكى تەرھى تىمسالى.
نۇسخەسىنى كەتۇر ماڭا مەتلۇب
بولسە تەبئى شەرىفىمە مەرغۇب؛
قايسى لايىقدۇر، ئانى ئالغايمىز،
شەرەفى ئىنتىقال قىلغايمىز.
ھەر كۇنى بارۇر ئېردىم قەھۋە ساری،
جۇملە مىئمار خانە ئىچرە بارى.
تا بىر ئاي ئەيلەپ ئول تەرەفكە رۇجۇئ،
قىلدىم ھەر سارى بۇ تەلەبغە شۇرۇئ.
تاپىپ ئول ۋەقت جايى ئالىينى،
نۇسخەئى يازدىم ئول مىسالىنى.
كۆرۇپ ئول نازەنىن نەقشۇ قۇسۇر،
بۇ مۇناسىب دېدى: بەھاسىن سور
تاپتى مىئمار ئىتتىفاقى بەھا،
ئالدۇق ئانى بېرىپكى مىڭ تىللا.
ئۆي بىساتىدا بار ئىدى ھەرنە،
ئاندا فەرش ئەيلەدىم فەقىرانە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



باشلادىم مەنزەرنگە رەئنانى،
سەرۋى ياڭلىغ نىھالى زىيبانى.
كىردى ئول شوخ بۇ مەقام ئىچرە،
چۈن قۇياش مەنزىل ئەتتى شام ئىچرە.
يانە ئايدى بازارغە بارغىل تېز،
ئەمدى كەلتۈر ماڭا لىباسى، ئەزىز.
ئۇشبۇ سۆزدىن بولۇپ بەسى خۇشھال،
تۇتتۇم ئەمرىنى جان بىلە قىلھال.
خاھلادىمكىم بازارغە بارغايمەن،
ئاڭا لايىق لىباس ئالغايمەن.
چۈن تەبەسسۇم قىلىپ دېدى جانان:
قايدا بارنى بىلۈرمۇسەن، نادان؟
ماڭا بازار لىباسى لايىقمۇ،
قامەتىم سەرۋىغە مۇۋافىقمۇ؟
ئايدىم: ئەي ھۇرۇ خۇش لىقا جانان،
لايىق ئېرمەس ساڭا لىباسى جەھان.
جەننەت ئىچرە مۇناسىپ ئەتمىش ھەق،
ھۇللەھايىكى سىندۇس ئىستەبرەق.
كۆلۈبان دېدى ماھى دىلخاھ ھەم:
خاۋاس ئايتۇرمۇسەن ماڭا سەن ھەم؟
ئەي ئەزىز، چارسۇغە بارغىل سەن،
راھكىم ئوڭ تەرەفدە كىرگىل سەن.
پادىشاھ ئورداسىنىڭ يانىدا،
ئانداكىم بىر ئۇلۇغ مەكانىدا
بىلگەسەن بىر يىگىت دۇكانىيدۇر،
سەن كۆرەرسەنكىم نەۋجەۋانىيدۇر.
سالى ئون تۆرتىدەدۇر چىرايى ماھ،
دەرلەر ئانى ئۆرۈر كىرەرغى شاھ.
باردۇر ئاندا لىباسى شاھانە،
خاھ مەردانە، خاھى شوخانە.
ھەرنەكىم دېسە، قىل ئاڭا بەخشىش،
قىلمە بەيئى خىلافىغە كۇشش.
قىلدىم ئول قەسرى ئالىي ساری خىرام،
يەتتىم ئاندا، مۇيەسسەر ئولدى مەقام.
ئول مەقامىيكى زىيب ئىلە تەرزىن،
نەقش ئېتىپ لاجۇەردۇ تىللادىن.
دۇككان ئېرمەسكى، بەلكى تالاردى،
يىغاچى ئاجۇ ئابنۇس بارى.
قويمىش ھەر جىنسدىن مەتائى بەسى،
كۆرگەچ ئەفزۇن بولۇر كۆڭۈل ھەۋەسى.
ئاندا بىر نەۋجەۋانى كۆردۇم خاب،
ھۇسنى چۈن ئافتابى ئالەمتاب.
خەتتى شەبرەڭ ياڭى دەمىدە قىلىپ،
ئارەزى گەردىغە رەمىدە قىلىپ.
ھېچ دەۋرىدە كۆرمەگەي ھېچ كۆز،
قىلسە بولماس نەزىر بىدىنكىم سۆز.
مەسنەدى ئىززەت ئۇزرە ئول يەكتا،
ياتادۇر بالىن ئۇزرەئى دىيبا.
مۇتەئەددىد غۇلامى رۇمىيدىن،
خىزمەتىدە مۇلازىم ھىندىيدىن.
باغلابان بەلگە فۇتەئى زەررىن،
كىيىپ ئىگنىدە خىلئەتى شاھىن.
مېنى كۆردىيۇ ئورنىدىن قوپدى،
تۇشۇبان تەختەدىن، كېلىپ تۇردى.
ئالدىغە باردىمۇ سەلام قىلىپ،
ئول جەۋابىن بېرىپ كەلام قىلىپ.
كەلتۈرۈپ قويدى ئاجدىن سەندەل،
ئولتۈرۈپمەنكى ئول بولۇپ مەنفەل.
ئايدى: خىزمەت نېدۇر، قىلىڭ فەرمان،
كەلتۈرەيىن ئانى بەجاكى بەجان.
ئايدىم: ئۆي ئىچرە بارکى بىر دىيدەم،
پەردەئى ئىسمەت ئىچرە پۇشىدەم.
كەلدىم ئول نازەنىن لىباسى ئۇچۇن،
خىزمەتىڭغە بۇ ئىلتىماسى ئۇچۇن.
كەلتۈرۈپ بوقچەلەرنى خادىملار،
ئاچتى ھەر جىنسدىن مۇلازىملار.
خىلئەتى شاھۇ ئەۋسەتۇ ئەئلا،
كۆرسەتىپ تەرتىب ئىلە چۈن ئەدنا.
كۆردۇم ئول دەم ئوشۇلكى خىلئەتنى،
ئىلغاپ ئالدىم مەن دەستەدىن بىرنى.
قىيمەتىن سوردۇم، ئول دېدى بىر بار:
خەرىدىدۇركى بەيئى مىڭ دىنار.
دېگەنىن بەردىم ئول بەھايى قۇماش،
بەيئىدە قىلمادىم دو بارە تالاش.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



بەلكى بەردىم غۇلامىغە يانە،
ئىككى ـ ئۈچ ئەشرەفىي غۇلامانە
كۆردى مەندەك بۇ رەڭ خەرىدارى،
مەندىن ئارتۇق بولۇپ تەلەبكارى.
يۈزۈمە باقتى ئول، دېدىكى: ئەزىز،
قايسى شەھرۇ دىياردىن بولاسىز؟
سورىساڭىز شەھرىمىز، يەمەندىن مەن،
بۇ شەھەرگە ياكى كېلىپدۇرمەن.
يانە ئايدىكى: ئارزۇيى جان،
بولساڭىز بۇ كېچە ماڭا مېھمان.
بىر كېچە خىزمەتى بەجا قىلسام،
مىزبانلىق ھەقىن ئەدا قىلسام.
ئايدىم ئول ۋەجھىغە قىلىپ مەئزۇر،
ئۆيدە يالغۇز زەئفەئى مەستۇر.
مۇندا ھالا غەربىۋ بىكەسمەن،
ئانى تەنھا قويۇپ كېلەلمەسمەن
ئايدى ئول: قىلمە بۇ فەسانە فۇسۇن،
بۇ كېچە ئەيلە خەستەنى مەمنۇن.
تاپشۇر ئانى خۇدا ھىمايەتىغە،
يوق خىيانەت كىشى ئەمانەتىغە.
مېھر كۆپ كۆرگۈزۈپ دەلالەتدىن،
رەد قىلائالمادىم خىجالەتدىن.
ۋەئدە قىلدىم: بولۇپ كېلەي بىغەم،
كەلمەكىمكە غەلىزۇ بەردى قەسەم.
چۈن مۇرەخخەس بولۇپ يانىپ ئاندىن،
دەرمەھەل ئۆيگە كەلدىم ئول ياندىن.
كۆردۇم ئول نازەنىنىئى ئافاق،
ئولتۇرۇر تاق ئۈزرە دىلبەرى تاق.
نازەنىن قاشىغە ئۆزنى يەتكۈردۇم،
بوقچەنى قويدۇم، ئالدىدا تۇردۇم
كۆردى ئاچىپ نىگار خىلئەتىنى،
چۈن پىسەند ئولدى، سوردى قىيمەتىنى.
قىلدىم ئۆتكەن بەيانى ۋاقىئىنى،
ماڭا ئول ئەيلەگەن تەۋازىئىنى.
مېھربانلىق قىلىپ تولا تەئرىف،
قىلدى ئۆيگە بۇ كېچە تەكلىف.
تۇتماي ھېچ ئۇزر ئىلە بەھانە قەبۇل،

ئانچە يەتكۈردى ئىھتىياجى نۇزۇل
ۋەئدە قىلدىم: كېلەي دەبان يانە،
شەرت بەردى كېلۈرمۇسەن يانە؟
ئانچە كۆركۈزگەنىن ئەيان ئەتتىم،
ئاڭلاغانىنى تامام بەيان ئاتتىم.
ئايدى ئول نازەنىنىنى رەشكى پەرى،
مەنزەرى ئىچرە شامنىڭ قەمەرى:
گەرچە مەندىن رىزالىغ ئىستەرسەن،
ئىشقىمە ئاشنالىغ ئىستەرسەن.
قىلغان ئول ۋەئدەغە ۋەفا كەلتۈر،
ئەيلەگەن شەرتنى بەجا كەلتۈر.
خىلافى ۋەئدە بولماغىل زىنھار،
نامۇناسىپ بۇ شىۋە كۆپ، ئەي يار.
ماڭا ھەم ناپىسەند ئېرۈر بۇ ئىش،
ئەيلە ئەھدىڭ ۋەفاسىغە كۇشش.
مېنى يالغۇز خۇداغە تاپشۇرغىل،
كى رىزايىم يولىغە گام ئۇرغىل.
مەزھەبى ئىشق ئارا بۇكىم مەسبۇق،
فەرز بولمىش رىزايىئى مەئشۇق.
دەرد ئالۇد كۆڭۈل ئىلە ھەر ئان،
نائىلاج بولدۇم ئۇشبۇ ساری رەۋان.
يەتتىمۇ كۆردۇم ئول جەۋانىنى مەست،
دۇككانى ئىشكىنى قىلىپ بەربەست؛
مۇنتەزىرلىغ ئوتىنى جانغە ياقىپ،
تۇرۇپ ئېركەن كېلۈر يولۇمغە باقىپ؛
چۈن مېنى كۆرگەچ ئول بولۇپ خۇشھال،
ماڭا سەندەل قويۇپ ئۆزى دەرھال؛
خادىمىيلەر دۇكانىنى ئەتتى،
باشلابان مېنى ئۆيگە يەتتى.
داخىل ئولدۇق ئىمارەتىغە ھەمان،
ماڭدى ئالدىمدا، مەن بولۇپ مېھمان.
كۆردۇمۇ باغىكىم بېھىشت ئايىن،
دەھر باغىدا گۈلشەنى تەھسىن.
تاقۇ مەنزەر ئىمارەتى ئالىي،
ئاندا نەققاش نەقشۇ ئەشكالى.
زىيبلار ئاندا فەرشى شاھانە،
سالىبان زىلچەھايى كىرمانە.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



سايرابان ھەر تەرەفدە بولبۇللار،
ئاچىلىپ باغ ئىچرە ھەر گۈللار.
بادەكىم جامۇ نۇقلەھايى نەبات،
ئەيلەپ ئامادە جايكىم ھەيھات.
سەدرى مەجلىس ئارا قويۇپ سەندەل،
فەرشكىم ئۈستىدە قىزىل بەخمەل.
چادىرىكىم بىنا تاپىپ باغدا،
زىيب ئىلە تەختكىم قويۇپ ئاندا.
باشلابان چادىرغە كىردىلەر،
تەخت ئۈزرە مېنى چىقاردىلەر.
سەندەل ئۈزرە تاپىپ ئۆزى ئارام،
خۇشلۇغدىن قولىغە ئالدى جام.
قۇيۇبان مەينى نۇش قىلدىلار،
تولدۇرۇپ جامنى ماڭا تۇتتىلار.
ئىچىبان تۇتتى جام نەچە دەۋرەھ،
ئول زەمان يەتتىلەر كۆڭۈلگە فەرەھ.
تۇرۇبان تۆرت نەفىر مۇغەننىيلار،
ساز ئېتىبان ستارۇ قانۇنلار.
نۇشى مەيدىن مۇغەننىيلەر نالان،
بۇلبۇلى مەستەك قىلىپ ئەلھان.
دەفئە ـ دەفئە قەدەھ ئۇلارغا تۇتۇپ،
قىلىبان نەغمە، ئۇيلە كۆڭۈلنى ئۇتۇپ.
سازىدىن بەھرلەردە يوق سەيلان،
لەھنىدىن بۇلبۇل بولۇپ ھەر يان.
ھەر بىرى نۇتقىدا مەسھى كەلام،
تەركىبدۇر ئانىڭ «ئون ئىككى مەقام».
زاھىر ئەيلەپ يىگىرمە تۆرت شۇئبە،
پۇتكەرىپ ئاندا قىرق سەكىز لەئبە.
تاپتىلار ئۆز مەھەلىدە تەركىب،
بەردىلەر نەغمەسىدە يۇز تەرتىب.
نەغمەئى ئەرغەنۇندا قىلۇ قال،
زەخمەكى قانۇنىدا يۇزمىڭ ھال.
زەڭگى دىلدىن كۆتەردى نالەئى نەي،
نەشئەسىدىن ئۆلۈكلەر ئولمىش ھەي.
سۇرسەلەركىم ستارغە كەمانچەئى خەم،
بەندە بولمىش ئەسىرى تۇركۇ ئەجەم.
چەكتى دافەندە شۇئلەلىغ ئاۋاز،
سازىدىن بولدى ئالەم ئاتەشباز.
بولمىش ئانداغ مۇغەننىيلەرغە فۇنۇن،
ناخۇنىدىن زىيادە ئىشقۇ جۇنۇن.

* *

ئەيش باغى بەھار خۇشراقدۇر،
سۇھبەتى گۈلئۇزار خۇشراقدۇر.
تولدۇرۇپ بادەنى كەتۇر، ساقي،
مەيگۇسارلىق جەھاندا خۇشراقدۇر.
ھەر نەفەسنى سەنۇ غەنىمەت تۇت،
لېكىن ئەنجامى كار خۇشراقدۇر.
ئابى ھەيۋان زۇلالىدىن ھەر دەم،
بادەئى خۇشگەۋار خۇشراقدۇر.
شەيخنىڭ كېچەكى ئىبادەتىدىن،
سۇبھىدەمدە خۇمار خۇشراقدۇر.
ئۆمرى جانلىق بۇ دەھرى فانىيدا،
لايىقى روزگار خۇشراقدۇر.
بولماسا ۋەسل بىرلە كۆز رەۋشەن،
كويى ئىچرە غۇبار خۇشراقدۇر.
خىرزۇ ئىيسا مەقامى تەجرىددىن،
گۇشەئى ئىچرە يار خۇشراقدۇر.
زۇھد تەرك ئەيلەپ،ئىچ،فەنائي،قەدەھ،
خاھىشى كىردىگار خۇشراقدۇر.

* *

مەھرىبانلىغ قىلىپ نىھايەتسىز
تۇتتى مەي ئول جەۋان بولۇپ سەرخۇش،
مەست ئانداغ قىلىپ مېنى بىھۇش.
بىھۇش ئول نەۋئىكىم بولۇپ بىغەم،
چىقتى يادىمدىن ئول نىگارى سەنەم.
كۆردۇم ئول ئەينى مەستلىكدە جەۋان،

① قولىيازمىدا بىر مىسرا كۆچۈرۈلمەي قالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەرۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



تۇرفە دىلگىرۇ مەئيۇسۇ گىريان.
سوردۇم ئاندىنكىم بائىسى غەمنى،
قىلدى ئىزھارى ئىشقى زارىنى.
ئايدى: دىل ئىچرە ساقلاماق ئەسرار،
خاتىر ئىلە نىفاقدىن ئاسار.
ساچرابان قوپتى جايگاھىدىن،
غايىب ئولدى نەزەر نىگاھىدىن.
كەلدى چۇن لەھزەئى ئۆتۈپ يانە،
قولداشىپ بىر نىگارى جانانە.
يارۇتۇپ مەجلىس ئول جەمالىدىن،
مەي تۇتۇپ لەبلەرى زۇلالىدىن،
كۆرگەچ ئانى دۇ بارە بولدۇم مەست،
ئەقلىمە بەردى تۇرفە ھەيرەت دەست.

ئول يىگىت قىلدى بىر ئىشارەئى رەڭ،
بەردى ئول نازەنىنىڭ ئىلكىگە چەڭ.
قوپتى ئول گۇل جەبىن كەناردا ساز،
بۇيلە يۇز جىلۋە، مىڭ كەرەشمەۋۇ ناز.
كېلىپ ئول چۇنكى مىھىر تاقىغە،
ئولتۇرۇپ فەرشنىڭ قاراقىغە.
ئىلكىگە چەڭ ئالىپ نەۋا قىلدى،
جان قۇشى تارىغە ھەۋا قىلدى.
كەلتۇرۇپ سازىن ئانچە سازىشغە،
شەۋقىدىن نالەنى نەۋازىشغە.
چەكتى مىزرابى چەڭگى تارىغە، بەس،
دەستى بۇسىغە زۇھرە قىلدى ھەۋەس.
سالدى ئوت بەزم ئىچرە نەغمەئى چەڭ،
بۇ غەزەل بىلە ئەيلەدى ئاھەڭ:

## بەيتى غەزەلىيات

ساقىيا، تۇت ماڭا لەبا لەب جام،
تەشنەلىكدىن تاپاي دەمى ئارام.
ئۇمر ھىچ، دەھر فانىي، تەڭ ئەۋقات،
فىتنە ئەنگىز دەھرى نافەرجام.
دىيدە ياڭلىغ سۇراھى چىققاي ئەشك،
ئۇمر فانىي، زەمانە خۇن ئاشام.
ئىستەمە ئەيشى دىل بۇ دەۋراندىن،
تاپمامىش كار دەۋرىدىن ئەنجام.
بادە بىلە كۆڭۈلنى خۇش تۇتكىم،

چەرخ بىدادۇ كىنەۋەش ئەييام.
بەزمنى ئوت قىلۇر مەيى گۇلگۇن،
ئىلكىگە ئالسە چەڭگى گۇل ئەندام.
مۇھتەسىب تىز ئىمىش پەياپەي تۇت،
گەر فەرەھ بەخش ئىرۇر مەيى گۇلفام.
مەستلىكدىن زەمانىي تاپمان ھۇش،
دەير ئارا بەس ماڭا بۇ ئىردى كام.
فەيز بەرگەي فەنائىي ئەشئارى،
چەكسە مۇتىرىب «نەۋا» «ئەجەم» مەقام.

* *

ئەيلەپ ئول دەھرى نەغمەئى دىلكەش،
بەزم ئارا تۇشتى شۇئلەئى ئاتەش.
سالدى غارەت خىرەدغە كەيفىييات،
مۇستەمىئلەرغە ۋەجد ئىلە ھالات.
بەزم ئول نەۋئىكىم بولۇپ ھاسىل،
ئۆتمىش ئۇچ كېچە مەستۇ لايەئقىل.
ۋەقتى تۆرتۇنچى شەب يارۇدى چەراغ،
غالىبى مەستى خاب تاپتى دىماغ،
نىسفى شەب ئۇيقۇدىن بولۇپ بىدار،

مەستلىكدىن بولۇپمەنۇ ھۇشيار.
خاتىرىمغە كېلىپ ئانىڭ يادى،
يادىمە يەتتى ئول پەرىزادى.
ئۆرتەدى ئىنفىئال ئوتى بارىم،
ئۆيده تەنھا قالىپ ئىدى يارىم.
ئۆزگە قىلدىم مەلامەتى بىسيار،
يەتكۇرۇپ كۆپ تەئەسسۇفى ناچار.
چىقتىم ئاندىن بەھانەئى ھەممام،
ئەيلەدىم ئۆز ئۆيۇم تەرەفكە خرام.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

(نەشرگە تەييارلىغۇچى شىنجاڭ مالىيە ـ ئىقتىساد ئۇنىۋېرسىتېتى كومپيۇتېر تېخنىكىسى ۋە قۇرۇلۇش ئىنستىتۇتىدا)